

ZÁSADY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA PAMIATKOVÁ ZÓNA ŠTÍTNÍK

Rožňava, máj 2017

Kolektív spracovateľov:

Ing. arch. Timár, zodpovedný riešiteľ; Ing. arch. Eva Šmelková, spolupráca
PhDr. Marcela Ďurišová, archeológia; Ing. Vladimír Sobota, historická zeleň

OBSAH

A.	Základné údaje o pamiatkovom území	str. 3
A.1.	Názov pamiatkového územia	
A.2.	Lokalizácia pamiatkového územia	
A.3.	Vyhlásenie pamiatkového územia	
B.	Parcelné vymedzenie hraníc územia	str. 4
B.1.	Vymedzenie hraníc pamiatkového územia podľa vyhlásenia z r.1991 a zmeny z r.2005	
B.2.	Hranica v katastrálnom systéme	
B.3.	Vyhlásenie ochranného pásma pamiatkového územia	
B.4.	Vymedzenie hraníc ochranného pásma	
C.	Údaje o zadaní a spracovaní zásad	str. 5
C.1.	Odôvodnenie účelu a cieľa zásad	
C.2.	Rozsah spracovania zásad	
D.	Údaje o zadaní a spracovaní zásad a podkladoch	str. 6
D.1.	Staršie Výskumy a Zásady a iné archívne materiály	
D.2.	Platná územnoplánovacia dokumentácia	
D.3.	Aktuálne mapové podklady	
D.4.	Ďalšie podklady	
D.5.	Literatúra a ďalšie pramene	
E.	Historický a urbanisticko-architektonický vývoj územia	str. 7
E.1.	Stručná história územia	
E.2.	Zásadné urbanistické a stavebné vývojové etapy územia	
	Mapa I. vojenského mapovania	
	Mapa II. vojenského mapovania	
	Katastrálna mapa z roku 1969	
	Ortofotomapa z roku 1950	
	Ortofotomapa súčasný stav	
F.	Charakteristika pamiatkových hodnôt územia	str. 14
F.1.	Pamiatkové hodnoty územia hmotnej povahy	
F.1.1.	Obraz krajiny – charakteristické pohľady	
F.1.2.	Vonkajší obraz územia – panoráma, silueta	
F.1.3.	Vnútorň obraz územia – priestorová štruktúra	
F.1.3.1.	Hmotová skladba zástavby	
F.1.3.2.	Strešná krajina	
F.1.4.	Funkčné využitie územia	
F.1.5.	Historický pôdorys	
F.1.6.	Objektová skladba územia (kompozícia)	
F.1.6.1.	Dominanty a akcenty – celozemné a miestne	
F.1.6.2.	Systém opevnenia	
F.1.6.3.	Priestory, charakteristické a hodnotné priehľady	
F.1.6.4.	Zástavba	
F.1.6.5.	Zatriedenie nehnuteľností v pamiatkovom území	
F.1.7.	Archeologické náleziská	
F.1.8.	Historická zeleň, plochy záhrad a parkov	
F.1.9.	Prvky uličného interiéru a uličného parteru	
F.2.	Pamiatkové hodnoty územia nehmotnej povahy	
F.3.	Vyhodnotenie pamiatkových hodnôt územia a odôvodnenie jeho ochrany	
G.	Zásady ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt územia	str. 26
G.1.	Všeobecné požiadavky ochrany pamiatkového územia	
G.1.1.	Požiadavky na funkčné využitie územia	
G.1.2.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu hist. pôdorysu a parcelácie	
G.1.2.1.	Požiadavky na ochranu historickej pôdorysnej schémy.	
G.1.2.2.	Všeobecné požiadavky pre novostavby v pamiatkovom území	
G.1.2.3.	Požiadavky na reguláciu novej zástavby	

- G.1.3. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu hodnotnej objektovej skladby
- G.1.3.1. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu NKP
- G.1.3.2. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu objektov vytypovaných na vyhlásenie za NKP a objektov s pam. hodnotou
- G.1.3.3. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu nehnuteľností s rušivými prvkami
- G.1.3.4. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu ďalších nehnuteľností v pamiatkovej zóne
- G.1.4. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu prvkov uličného interiéru a uličného parteru
- G.1.4.1. Požiadavky pre zachovanie, údržbu a regeneráciu uličného parteru
- G.1.4.2. Požiadavky pre regeneráciu povrchov komunikácií a verejných priestranstiev
- G.1.4.3. Požiadavky pre regeneráciu oplotenia
- G.1.4.4. Odôvodnenie a požiadavky pre uličné osvetlenie a nasvietenie
- G.1.4.5. Požiadavky na prvky drobnej architektúry a ostatného vybavenia
- G.1.4.6. Požiadavky pre zachovanie existujúcich a umiestnenie nových umeleckých diel a artefaktov.
- G.1.4.7. Požiadavky pre umiestnenie informačných, reklamných a propagačných zariadení
- G.1.4.8. Požiadavky pre vybavenie pamiatkového územia sezónnymi terasami a sedeniami
- G.1.5. Požiadavky na zachovanie charakteristických pohľadov v území
- G.1.6. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu archeologických nálezísk
- G.1.7. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu zelene v pamiatkovom území
- G.1.7.1. Požiadavky na úpravu záhrad, nádvorí a ostatných plôch
- G.1.7.2. Všeobecné požiadavky pre celé pamiatkové územie
- G.1.7.3. Nosné prvky systému zelene
- G.1.8. Spolupráca na regenerácii pamiatkového územia
- G.2. Záver

PRÍLOHY:

Obrazová príloha:

- Historické fotografie
- Historické mapy
- Diaľkové pohľady
- Priestorové a výškové dominanty
- Chránené pohľady v interiéri sídla
- Mapa č. 1 Širšie vzťahy
- Mapa č. 2 Právny stav
  - Tabuľka prehľad NKP nachádzajúcich sa v území PZ
- Mapa č. 3 Analýza pamiatkových hodnôt
  - Tabuľka hodnotiaca NKP
  - Tabuľka hodnotiaca nehnuteľnosti vytypované na vyhlásenie za NKP
  - Tabuľka hodnotiaca nehnuteľnosti s pamiatkovými hodnotami
  - Tabuľka hodnotiaca zeleň s pamiatkovými hodnotami
  - Tabuľka hodnotiaca nehnuteľnosti s rušivými prvkami v prostredí PZ
- Mapa č. 3 Zásady ochrany
  - Tabuľka rezervné plochy

Vyhľadka Okresného úradu v Rožňave, zo dňa 15. 06. 1991

Okresný vestník, Ročník 1. Čiastka 3, Okresný úrad v Rožňave, zo dňa 30. 7.1992

TEXTOVÁ ČASŤ

A. Základné údaje o pamiatkovom území

A.1. Názov pamiatkového územia

Pamiatková zóna Štítnik

Typ pamiatkovej zóny

Mestská

A.2. Lokalizácia pamiatkového územia

Kraj: Košický

Okres: Rožňava

Mesto/obec: Štítnik

Mestská časť: Štítnik

Katastrálne územie: Štítnik

Počet nehnuteľných kultúrnych pamiatok v pamiatkovom území (zoznam v ďalšom texte):
11 NKP/ 14 PO

Súčasť iných chránených území a ochranných pásiem zriadených podľa osobitných predpisov: Pamiatková zóna Štítnik nie je súčasťou iných chránených území.

A.3. Vyhlásenie pamiatkového územia

Vyhlásenie: Okresný úrad v Rožňave zo dňa 15. 06. 1991

Platnosť vyhlásenia: 15. 06. 1991

Účinnosť vyhlásenia: 15. 06. 1991

Číslo pamiatkového územia podľa ÚZPF: 18

B. Parcelné vymedzenie hraníc územia podľa platného rozhodnutia o vyhlásení pamiatkového územia

B.1. Vymedzenie hraníc pamiatkového územia podľa vyhlásenia z r.1991 a zmeny z r. 2005:

Východiskovým bodom hranice pamiatkovej zóny je najsevernejší bod chráneného pamiatkového územia – určený ako styk západného rohu parcely č. 360/1, západného rohu parcely č. 360/20 a parcely č. 853/2 (vodný tok). Odtiaľ hranica plynule prechádza po východnej strane hraníc parciel č. 853/2 (vodný tok), 847/1 (vodný tok), 848/1 (vodný tok), 91, 93, 819 (komunikácia) a 100/1. V juhovýchodnom rohu parcely č. 100/1 a hranica zóny lomí a pokračuje po južnej hranici parciel 100/1, 100/3, východnej hranici 100/8, 100/5 a znova 100/8 kde sa lomí a pokračuje severozápadným smerom po západných hraniciach parciel č. 110/1, 110/2 a 822/1. V juhozápadnom rohu parcely 822/1 hranica mení smer a pokračuje severným smerom po západnej strane hraníc parciel č. 822/1 a 108 kde z jej severozápadného rohu pokračuje cez parcelu č. 791 (komunikácia) pokračuje do styčného bodu parciel č. 791, 577 a 576. Odtiaľ plynule nadväzuje na západnú hranicu parcely č. 798/1 (komunikácia) až po jej západný cíp kde pretína parcelu č. 799/1 (komunikácia) a 849/1 (vodný tok) a napája sa styčný bod parciel č. 849/1 (vodný

tok), 806 (komunikácia) a 553 odkiaľ pokračuje po západnej strane parciel č. 553, 552, 551/3, 551/2, 551/1, 545, 544, 542/9, 540/2, 537, 536/2, 533, 532/3, 529/1, 528/2, 525/2, 524/2, 519/1, 516/3, 516/1, 515, 511, 510, 506/2 a 505/2 kde sa v jej západnom rohu hranica lomí a pokračuje severovýchodným smerom po hraniciach parciel č. 505/2, 505/1, 504, pretína parcelu č. 787/2 (komunikácia) a smeruje po severozápadnej hranici parcely č. 852 (komunikácia) cez parcelu č. 853/2 (vodný tok) až do východiskového bodu hranice pamiatkovej zóny.

B.2 Hranica v katastrálnom systéme:

Hranica je zanesená v katastri nehnuteľností čiarou. Jednotlivé nehnuteľnosti sú na listoch vlastníctva vyznačené kódom ochrany 203 a národné kultúrne pamiatky kódom 201.

B.3. Vyhlásenie ochranného pásma pamiatkového územia

Pamiatková zóna Štítinik nemá vyhlásené ochranné pásmo. V záujme usmerneného rozvoja prostredia a okolia pamiatkovej zóny je potrebné výhľadovo uvažovať s jeho vyhlásením v rozsahu predpolia na východnej strane, pri príchode od Rožňavy a predpolia pred vodným hradom na južnej strane kde by prípadná zástavba blokovala otvorené pohľady na pamiatkovú zónu a najmä na jej dominantu, gotický kostol. Do ochranného pásma by bolo vhodné navrhnuť i zástavbu v pokračovaní Jelšavskej, Teplickej ulice a Ochtinskej ulice, keďže územný rozsah Pamiatkovej zóny Štítinik je veľmi malý – prakticky sa obmedzuje na centrálné námestie. Práve preto je dôležité usmerniť stavebnú činnosť aj v jej bezprostrednom okolí tak, aby ten malý počet hodnotných starších stavieb, ktoré sa v zástavbe týchto ulíc zachovali, vytváral plynulý prechod od historického urbanizmu a architektúry centra sídla.

C. Údaje o zadaní a spracovaní zásad

C.1. Odôvodnenie účelu a cieľa zásad

Zásady ochrany pamiatkovej zóny Štítinik boli vypracované Krajským pamiatkovým úradom Košice, pracovisko Rožňava v autorskom kolektíve Ing. arch. Miroslav Timár, Ing. arch. Eva Šmelková, PhDr. Marcela Ďurišová, archeológia a Ing. Vladimír Sobota, historická zeleň. Cieľom spracovania Zásad ochrany bolo identifikovať kultúrno-historické hodnoty územia pamiatkovej zóny a širších vývojových súvislostí a zadefinovať požiadavky ochrany pamiatkového územia, prístupu k pamiatkovej obnove a úprave nehnuteľností v pamiatkovom území. Pri stanovení požiadaviek (časť G - Zásady ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt územia) je územie pamiatkovej zóny, rozdelené na historické námestie a blízku zástavbu (sektor 1), ďalej na územie vodného hradu v komplexe s gotickým ev. a. v. kostolom a súvisiacou zástavbou (sektor 2) a východná časť Tichej ulice (sektor 3), kde je už nová, súvislejšia zástavba z 2. polovice 20. storočia.

C.2. Rozsah spracovania zásad

Zásady boli vypracované v celom rozsahu nanovo, vrátane analytickej časti, keďže pre územie pamiatkovej zóny doteraz nebol spracovaný pamiatkový výskum historicko-urbanistický. Terénnu obhliadku vykonali spracovatelia v mesiacoch jún až august 2015, kedy bolo územie pamiatkovej zóny aj fotograficky zdokumentované. Zásady okrem textovej analytickej a

D. Údaje o zadaní a spracovaní zásad a podkladoch

D.1. Staršie Výskumy a Zásady a iné archívne materiály

Zoznam použitých výskumov:

- Klingová, A., Kling, P., Paulusová, S., Urbanová, N.: „Pamiatkový výskum architektonicko-historický, NKP Kostol ev. a. v. Štítник“, 2011
- Klingová, A., Kling, P., Paulusová, S., Urbanová, N.: *Pamiatkový výskum umelecko-historický NKP Kostol ev. a. v. Štítник*, 2012
- Kardoš, Š.: Zaniknuté stredoveké osady. Rkp. Archív KPÚ KE prac. Rožňava, arch. č. 244 T
- Tököly, G.: Správa o náleze pri odvodňovacích zemných prácach v areáli NKP gotického kostola v Štítniku, okr. Rožňava. 1984. Archív KPÚ KE, prac. Rožňava, arch. č. 84 T
- Ďurišová, M.: Správa zo sledovania výkopu plynofikácie pri evanjelickom kostole v Štítniku. Košice 2003. Archív KPÚ KE ev. č. 19475, r. 2014
- Cheben, I., Tirpák, J.: Výskumná správa z archeologického výskumu (geofyzikálneho prieskumu). Štítник námestie – obnova pamiatkovej zóny, plocha parku pri evanjelickom kostole, námestie – priestor medzi kostolmi, vodný hrad – nádvorie. Nitra 2006. Archív KPÚ KE ev. č. 5494, r. 2007
- Tajkov, P.: Výskumná dokumentácia z I. etapy archeologického výskumu kostola ev. a. v. v Štítniku. Rok výskumu: 2011/2012. Archív KPÚ KE, ev. č. 3914, r. 2014
- Gojdič, I., Smatanová, J., Haviar, T.: Štítник, Patricijský dom, Námestie 1. mája 437, architektonicko-historický výskum, 2010
- Kürthy, L., Glocková, B.: Architektonicko – historický pamiatkový výskum fasád domu č. 167 na Nám. 1. mája v Štítniku, 2007

Historické mapy a historické katastrálne mapy:

- mapa z I. vojenského mapovania, po roku 1782-1784, archív PÚ SR
- mapa z II. vojenského mapovania, po roku 1852, archív PÚ SR
- historická mapa mesta z roku 1868, kópia KPÚ KE -RV
- historická ortofotomapa z roku 1950, TU Zvolen, <http://mapy.tuzvo.sk/HOFM/>
- historické fotografie a pohľadnice (Archív KPÚ Košice – pracovisko Rožňava)

D.2. Platná územnoplánovacia dokumentácia

Územný plán obce bol spracovaný v rokoch 1998-2002 URBAN Trade, Ing. arch. Dušan HUDEC, Ing. Martin HUDEC a kolektív, aktualizácia a doplnky 2012 .

D.3. Aktuálne mapové podklady

- Aktuálna katastrálna mapa, informačný systém katastra nehnuteľností, Úrad Geodézie a kartografie a katastra Slovenskej republiky, zo dňa ....
- ortofotomapa prevzatá z webu Google Earth
- ortofotomapa prevzatá z webu mapky.cz
- mapy prevzaté z webu mapka.gku.portal.sk
- mapy prevzaté z webu stare.mapy.sk

D.4. Ďalšie podklady

- Návrh na vyhlásenie pamiatkovej zóny Štítник, Ing. arch. Šmelková, 1989
- Návrh na upresnenie hranice pamiatkovej zóny Štítник, Kubeková, august 2005

D.5. Literatúra a ďalšie pramene

- Súpis pamiatok na Slovensku III., Bratislava 1969, str. 256
GALLO, Ján: Štítnik. K 750. výročiu písomných záznamov o Štítniku, Prešov, december 1993, archív KPÚ Košice, prac. Rožňava, arch. č. 351/T
BARTOLOMAEIDES, L.: Memorabilia provinciae Csetnek, Neosolii Anno 1799
TOMÁŠIK, Samo: Pamätihodnosti Gemersko – Malohontské, digitalizovaná verzia ôvodnej publikácie vydané v Letopise Matice Slovenskej 1872, ročník IX., zv 1. a 2.
JANOTA, Ľudovít: Slovenské hrady, 3. diel, str. 172-173, 2. vydanie, Bratislava 1937
DVOŘÁKOVÁ, V., KRÁSA, J., STEJSKAL, K., PAUL, A.: Stredoveká nástenná maľba na Slovensku, Odeon, Praha 1978, Tatran Bratislava 1978
SZÁRAZ, Zoltán: Gotický kostol v Štítniku, rukopis 1971, archív KPÚ, prac. Rožňava
Gallo, J.: Dejiny stredných škôl v Gemeri do pol. 19. stor., Osveta Martin, 1977 str. 33-38
Kovács, I.: Gömörország, Kalligram Pozsony, 1997
Vasarnapi ujság, 5 máj 1867 a 7 február 1864

E. Historický a urbanisticko-architektonický vývoj územia

E.1. Stručná história územia

Obec Štítnik leží na severozápadnom okraji Slovenského krasu v doline Štítnického potoka, ktorý je pravým prítokom rieky Slaná, 12 kilometrov západne od Rožňavy. Východne od Štítnika sa nachádza Plešivecká planina, západne planina Koniar. Krasová oblasť, do ktorej ešte územie obce Štítnik patrí, sa vyznačuje prítomnosťou jaskynných útvarov a previsov vyhľadávaných na sezónne aj stále osídlenie už v praveku – v neolite a neskôr v strednej a mladšej dobe bronzovej, dobe halštatskej a rímskej. Archeologické nálezy a náleziská sa nachádzajú vo väčšej koncentrácii v južnej časti krasu a to predovšetkým na Silickej planine. Zo samotného Štítnika nepochádzajú zatiaľ žiadne praveké nálezy.

Z okolia Štítnika pochádzajú najstaršie nálezy z doby bronzovej. Pochádzajú z Rozložnej a Plešivca. Kamenný sekeromlat a bronzový náramok sa našli na Veterníku na území Rozložnej. Oveľa väčší počet nálezov z doby bronzovej pochádza z Plešivca. Ide o depot tzv. sedlovitých spôn, nález hrotov siedmich do seba vsunutých oštepov a nález bronzovej šálky a bronzovej puklice. Črepy datované do obdobia doby laténskej pochádzajú z polohy Hrádok v Ochtinej.

Stredoveké osídlenie je zachytené archívnym výskumom - v polohe medzi Štítnikom a Kunovou Teplicou je zaniknutá stredoveká osada Tornova – Trnava, na zaniknutej stredovekej dedine Somkút. Evidovanou archeologickou lokalitou ostáva historické centrum obce Štítnik, tzv. vodný hrad založený v 15. storočí a evanjelický kostol.

Prvá písomná zmienka o Štítniku je z r 1243 v listine Bela IV. vydanéj Ditrichovi a Filipovi (z rodu Ákos). V tejto listine sú uvedené i ďalšie dobové geografické názvy. Zaujímavou je najmä zmienka o Ditrichovej bani na železo, čo je prvá zmienka o ťažbe železnej rudy na území bývalého Uhorska. Štítnik sa postupne stával najväčšou osadou a prirodzeným strediskom tohto rozsiahleho, sčasti už pred r. 1243 osídleného územia. Prudký rozvoj

Štítnika v nasledujúcich storočiach nastal pod vplyvom zvyšovania ťažby a spracovania železnej rudy. Z r. 1344 pochádza prvý písomný záznam o štítnickom hámri, v ktorom kladivá zdvíhalo vodné koleso, čo je prvý zaznamenaný prípad využitia vodnej energie v železiarstve v bývalom Uhorsku. Význam osady zvyšovala cesta smerujúca cez Štítnik na západ a výsady, ktoré udeľovali obci jej zemepáni i sám panovník.

V 14. a 15. stor. sa sformovali štruktúry a znaky mestského sídla, čím sa stal Štítnik zemepanským mestečkom. V roku 1320 získal právo mýta a trhu, v roku 1328 mestské výsady podľa krupinského práva od kráľa Karola Róberta a v roku 1376 aj právo meča. Ďalšie dôležité prvky mestskej štruktúry, akými sú existencia fary a vydržiavanie farára, sa spomínajú v roku 1355. V tomto roku pápež prostredníctvom ostrihomského arcibiskupstva povoľuje používať štítnickú dežmu v prospech kostola Blahoslavenej Panny Márie. Je to prvá písomná zmienka o štítnickom kostole, jedinečnej gotickej pamiatke. V 15. storočí získava Štítnik ďalšie mestské výsady. V roku 1417 dal kráľ Žigmund obci jarmočné práva. Vo výsadnej listine sa Štítnik označuje ako oppidum (zemepanské mestečko). Egerská kapitula ho v roku 1421 nazýva mestom (civitas). Okolo roku 1432 vystavali Csetnekyovci na močiaroch pri obci vodný hrad, ktorý plnil viac funkciu zemepanského sídla než funkciu ochrannú-vojenskú. Csetnekyovci obývali hrad do roku 1594, do vymretia rodu. Po nich hrad obývali Bakošovci do roku 1666, kedy umrel tu potomok rodu Gabriel Bakoš, stúpenec Juraja I. Rákociho.

Štítnik má bohatú históriu týkajúcu sa remeselnej výroby. Zásluhou zemepánov tu vznikli prvé remeselné cechy mimo slobodných miest. Už v roku 1448 páni Ladislav a Andrej zo Štítnika vytvorili cech kováčov, ku ktorému v roku 1501 pribudol cech ševcov. V 15. storočí vyrábali v Štítniku i hákovnice. Symbolom mesta sa stala nákova, kladivo a kliešte. Dve pečatidlá s týmto symbolom sa používali od druhej polovice 14. do 19. storočia, a to aj napriek tomu, že v roku 1618 vzniklo ďalšie, nové pečatidlo.

V roku 1427 mal Štítnik 67 port (usadlostí), čím sa zaradil medzi ľudnatejšie sídla na území Slovenska. Obyvateľstvo bolo prevažne slovenské. V mestečku sa usadilo niekoľko nemeckých i maďarských rodín a počas valaského osídľovania štítnického panstva v druhej polovici 15. stor. aj valaských rodín. Slovenské etnikum bolo však silné, takže cudzie rodiny národnostný charakter obce podstatne nenarušili, ale čoskoro splynuli s tunajším slovenským obyvateľstvom. Obyvatelia veľa vytrpeli od osmanských Turkov, ktorí mnoho obyvateľov odviekli do zajatia a mestečko prinútili k poplatku vyše dvetisíc rýnskych florénov ročne. V roku 1555 sa aj v Štítniku rozmohol mor, ktorému padlo za obeť 526 obyvateľov, prevažne detí. Obyvateľstvo Štítnika a jeho okolia silno zasiahla reformácia, ktorú tu šíрили v druhej polovici 16. storočia a natrvalo upevnili v deväťdesiatych rokoch 16. storočia. V roku 1590 podpísal Štefan Štítnický (Stephanus Csetneky), patrón evanjelikov, artikuly muránskeho bratstva (štítnické artikuly). So zemepánom prešlo na protestantskú vieru obyvateľstvo Štítnika i celého okolia. Hrob tohto zemepána je v krypte pod svätyňou ev. a. v. kostola, Renesančný náhrobný kameň bol pri obnove kostola začiatkom 20. storočia premiestnený do bočnej lode kostola. Je na ňom zobrazenie tohto zemepána v dobovom brnení z roku 1594.

Počnúc 17. storočím sa Štítnik stáva jedným zo stredísk remeselnej výroby. V prvej polovici tohto storočia už patril medzi jej významné strediská vo vtedajšom Uhorsku. Na báze železiarstva sa rozvinula výroba mečov. Štítnická šablňa sa stala vyhľadávaným a

vysoko ceneným vojensko-obchodným výrobkom. V šesťdesiatych rokoch 17. storočia, keď bol Gabriel Bakoš spojencom Juraja I. Rákociho, bolo jeho vojsko zásobované mečmi zo Štítника. V roku 1611 si mečiari založili vlastný cech a v kostole mali osobitnú lavicu. Rozvinuté boli aj ďalšie remeslá, v prvej polovici tohto storočia vznikol súkennický a v roku 1671 garbiarsky cech. Rozvoj remesiel a prosperita obce sa odrazili i vo vnútornom vybavení kostola, ktoré sa zachovalo dodnes. Na rozvoj remesiel je bohaté aj 18. storočie. V roku 1715 pracovalo v Štítniku 56 majstrov a v roku 1798 ich počet stúpol na 83. Medzi nimi boli i zvonolejáři.

Rast počtu obyvateľstva pribrzdila morová epidémia v roku 1710 a 1739, ktorá si vyžiadala veľa obetí. Pamiatkou na ne je barokový morový stĺp z r. 1710. Medzi stavebné aktivity v 18. storočí patrila oprava veže ev. a. v. kostola (1720 - 1740), ktorá slúžila aj na obranu mesta a počas protihabsburských povstaní bola silno poškodená. V roku 1753 postavili v rámci rekatolizácie na príkaz uhorskej vrchnosti v meste rímskokatolícky kostol sv. Júdu Tadeáša, apoštola. Gotický kostol, pôvodne farský kostol Panny Márie, ostal na základe súdneho rozhodnutia vo vlastníctve evanjelikov. V rovnakom roku zriadili aj mestský špitál.

Pri jozefínskom sčítaní ľudu v osemdesiatych rokoch 18. storočia bolo v Štítniku napočítaných 258 domov, 444 rodín a 2017 obyvateľov, osobitne 133 zemanov. Okolo roku 1760 sa v štítnickom regióne natrvalo usadili Cigáni, ktorých tu bolo vyše 100, najviac v Štítniku, kde žili v osobitnej ulici a zaoberali sa prevažne kováčstvom. Osadil ich na svojom majetku Gašpar Szontagh, ako pracovnú silu pre jeho železiareň.

V roku 1803 zachvátil Štítnik veľký požiar, ktorý zničil najkrajšiu časť mestečka i s katolíckym kostolom, spolu 25 domov. Evanjelický kostol ostal požiarom nedotknutý.

Železiarska výroba zostala určujúcim spoločensko-výrobným odvetvím Štítnika a jeho okolia aj v prvej polovici 19. storočia. V rokoch 1804 - 1806 tu pracovalo 18 slovenských pecí, 12 väčších a 7 menších hámrov. Ich majiteľmi boli: Alexej a František Maritinský, Pavel Gömöry, Ján a Štefan Kiríni a Karol Cibur. Od r. 1832 pracoval v obci aj medený hámor. V roku 1833 (v niektorých prameňoch 1835) sa železiarski podnikatelia združili do spoločnosti nazvanej Concordia, ktorá pre maďarské revolučné gardy počas revolúcie rokov 1848/49 na žiadosť Ľ. Kossutha vyrobila takmer 20 tisíc delových gúľ.

Prvé stručné záznamy o miestnej škole sú z roku 1538, kedy budovu už opravovali, to znamená, že musela jestvovať už predtým. Mestsko-farská škola sa v priebehu 17. storočia pretvorila na nižšiu strednú (latinskú) školu, ktorá bola od roku 1726 označovaná ako gymnázium. Mala svoj školský poriadok a pre študentov študijný poriadok (Promotio studiosorum). Na škole boli dve oddelenia: vyššie, kde rektor prednášal teológiu, filozofiu, hebrejčinu a iné, tzv. vyššie vedy; a nižšie s gramatistami a donatistami. Rektormi školy boli osoby s univerzitným vzdelaním, z nich Eliáš Sartorius usporadúval školské divadelné predstavenia. Škola si získala v Uhorsku dobrú povesť a študovali na nej chlapci aj zo vzdialenejších stolíc.

Z druhej polovice 18. storočia pochádzajú najkrajšie profánne stavby Štítnika, postavené v rokokovom a klasicistickom slohu: palác (kúria?) Martiniszských z r. 1778, radnica z r. 1780, zemianska kúria Sebökovcov z r. 1783. V roku 1759 Mária Terézia odňala Štítniku mestské práva za údajný priestupok v súdnictve, pretože tu odsúdili Máriu Vozárovú, manželku

Eliáša Szeveriniho na 300 rán korbáčom. Prehreškom bolo, že exekúciu na tejto žene vykonali verejne. V roku 1781 mestské práva Štítniku opätovne potvrdil Jozef II. a neskôr i Leopold II. (1791).

V hospodárskej oblasti je po roku 1848 naďalej určujúcim odvetvím železiarstvo, s ktorým bolo mestečko osudovo späté. Počnúc druhou polovicou 19. storočia však v gemerskom železiarstve, vrátane Štítnika, nastáva stagnácia. Technická úroveň železiarskych podnikov zaostávala za vývojom, preto sa výroba surového železa nestala východiskom pre rozvoj strojárkeho priemyslu v tunajšom regióne a na Slovensku. Surové železo sa z väčšej časti vyvážalo, len menšia časť sa využila v miestnych železiarskych dielňach. Prevažná časť obyvateľstva, vrátane remeselníkov, sa v 19. storočí zaoberala poľnohospodárstvom, chovom dobytky, pestovaním obilnín a iných plodín. Z nich sa stal široko-d'aleko známym štítnický tabak. Pretrvávali tu stále jarmoky na dobytky. V mestečku žilo i niekoľko remeselníkov. Počet obyvateľstva mal tiež klesajúcu tendenciu. V roku 1869 žilo v Štítniku 1619 ľudí. Na začiatku 20. storočia bolo v obci 274 domov a 1 535 obyvateľov.

Po zániku gymnázia pôsobili v Štítniku dve cirkevné ľudové školy, evanjelická so 120 žiakmi a rímskokatolícka, ktorú pri jej zriadení v roku 1875 navštevovalo 85 žiakov. Vyučovacím jazykom bola maďarčina, podobne ako v detskej opatrovni, založenej na konci 19. storočia. Medzi dôležité vymoženosti života štítnických obyvateľov v druhej polovici 19. storočia patrilo zriadenie lekárskej služby, vytvorenie dobrovoľného hasičského zboru v roku 1878 a vlakové spojenie, keďže v roku 1893 bola daná do prevádzky železničná trať Plešivec - Slavošovce.

Postupný úpadok Štítnika ako mestečka sa nezastavil ani v období Československej republiky (1918 - 1938) a Slovenskej republiky (1939 -1945). V roku 1921 bolo v obci 250 domov a 1361 obyvateľov, v období Slovenskej republiky r. 1940 tu žilo 1 345 ľudí. Štítnik sa stáva poľnohospodárskou obcou. Kedysi chýrny železiarsky priemysel sa po prvej svetovej vojne vo väčšom rozsahu neobnovil. Vzdelanie obyvateľstvu poskytovala ľudová škola. V roku 1925 školské orgány zriadili v Štítniku trojtriednu meštiansku školu, ktorá bola s piatimi triedami ľudovej školy umiestnená v novej spoločnej budove (budova z roku 1913).

Na konci druhej svetovej vojny sa obec zapojila do Slovenského národného povstania. Počet obyvateľov po druhej svetovej vojne naďalej klesal a v roku 1950 dosiahol najnižšiu úroveň 1 285 obyvateľov, ale počet domov mierne narástol, v roku 1950 ich bolo 301. Od toho roku sa v počte obyvateľstva prejavuje mierny rast. V roku 1970 bolo v obci 413 domov a 1 641 obyvateľov. Počet obyvateľov však stále nedosiahol úroveň pred dvesto rokov. Pri sčítaní v roku 1991 bolo v Štítniku zistených 398 domov, 531 bytov a 1 495 obyvateľov. V roku 2011 tu bolo podľa sčítania 402 domov a 1 544 obyvateľov.

Výzor obce, najmä jej okrajových častí, sa v druhej polovici 20. storočia začal meniť. Dopĺňajú ho pavilóny základnej školy, postavené v rokoch 1964 - 1968, dvojposchodové činžiaky z rokov 1974 - 1978 a pribúdajúce moderné rodinné domy. Popri základnej škole pôsobí v Štítniku od roku 1954 odborné učilište, ktoré si vybudovalo svoj areál na lokalite vodného hradu. Stavebné zásahy sa však výraznejšie nedotkli centra obce, ktoré si, až na úpravu trasovania cesty od Jelšavy južne od ev. a. v. kostola, ktoré znamenalo odbúranie štyroch drobných obytných domov so spoločným dvorom a na stratu jedného

poschodového meštianskeho domu v susedstve radnice, zachovalo svoj pôvodný výraz, ku ktorému dospelo pri rozmachu železiarskej výroby výstavbou v druhej polovici 18. a v prvej polovici 19. storočia.

Zhrnutie histórie v dátach

1243 - prvý písomný záznam o Štítniku v listine Bela IV.;

1320 - osada získala právo mýta a trhu;

1328 - sídlo dostalo od Karola Róberta mestské výsady podľa krupinského práva, začína sa s výstavbou kostola;

1344 - písomný záznam o takom hámri, kde kladivá zdvíhalo vodné koleso, zdokumentovanie prvého prípadu využitia vodnej energie v železiarstve v Uhorsku;

1355 - pápež prostredníctvom ostrihomského arcibiskupstva povoľuje používať cirkevnú daň v prospech výstavby gotického kostola, spomína sa fara a farár, ďalšie dôležité prvky mestskej štruktúry;

1376 - mestečko získava právo meča;

1417 - kráľ Žigmund udelil Štítniku jarmočné právo;

1432 - Csetnekyovci vystavali vodný hrad;

1448 - založený kováčsky cech;

1555 - v mestečku sa rozmohol mor, ktorému padlo za obeť 526 obyvateľov;

1585 - v objekte hradu dostavali dve delové veže v jeho východnej časti;

1590 - miestny zemepán Štefan Csetneky spolu so svojimi poddanými prechádza na protestantskú vieru;

1643 - v rámci vodného hradu sa spomínajú dva nové objekty vo vnútri, majer, maštale, sladovňa, hámre a rybník v susedstve;

1648 - morová epidémia;

1670 - v tomto období pracovalo v Štítniku okolo 120 remeselných dielní;

1710 - rast počtu obyvateľov pribrzdil mor;

1726 - latinská škola sa mení na gymnázium, ktoré si získava takú povest', že na ňom študovali chlapci aj zo vzdialenejších stolíc;

1739 - ďalší mor, ktorý si znova vyžiadal veľký počet obetí;

1740 - vznikol prvý učiteľský spolok v bývalom Uhorsku;

1746 - prebehla rekatolizácia, gotický kostol, školu a faru preberá katolícka cirkev;

1753 - dostavali rim. kat. kostol sv. Júdu Tadeáša; gotický kostol dostávajú protestanti späť do svojho vlastníctva; v tomto roku bol zriadený aj mestský špitál;

1758 - bola zriadená rim. kat. fara a farnosť, v tomto roku sa k rim. kat. konfesii hlásilo 750 občanov ak protestantskej konfesii 1380 občanov;

1759 - Mária Terézia odňala Štítniku mestské práva za údajný priestupok v súdnictve;

1781 - Jozef II. vrátil Štítniku mestské práva, v tomto období bol prestavaný vodný hrad na empírový kaštieľ.

1791 - mestské práva znova potvrdil Leopold II.; v tomto období už pracuje v Štítniku menej remeselníkov, konkrétne 83 majstrov, medzi inými i zvonolejáři;

1803 - Štítnik zachvátil veľký požiar, ktorý zničil najkrajšiu časť mestečka i s katolíckym kostolom, spolu 25 domov;

1806 - v tomto období tu pracovalo 18 slovenských pecí, 12 väčších hámrov, 7 menších hámrov;

1832 - začína pracovať pri potoku v severnej časti katastra medený hámor;

1833 - železiarenské podnikatelia svojim spojením založili spoločnosť Concordia;

1848 - štítnické cechy vytvorili stotinu gárd do boja proti slovenským dobrovoľníkom, ktorých porazili vo februári 1849 pri Muráni;

1866 - zriaďuje sa poštový úrad a lekárnická služba;

1870 - zriadená meteorologická stanica;

1872 - vyšiel priemyselný zákon, ktorým oficiálne zanikajú aj v Štítniku cechy;

1875 - po zániku gymnázia pôsobili v Štítniku dve ľudové školy, evanjelická a aj rímsko-katolícka;

1878 - vytvorenie dobrovoľného hasičského zboru;

1881 - zriadená žandárska stanica;

1894 - bola daná do prevádzky železničná trať Plešivec - Slavošovce, dlhá 24 km a postavená za 15 mesiacov z vlastných zdrojov;

1905 - sestry Szontághové usporiadali v Budapešti výstavu ich "Štítnických čipiek", robených osobitou technikou podľa vlastných návrhov;

1919 - obec súčasťou Československej republiky, nová verejná správa;

1922 - obec prestáva byť súčasťou Gemera, a je spolu s Rožňavou začlenená pod Liptovský Mikuláš;

1928 - obec je súčasťou okresu Rožňava, ktorý patrí priamo pod Bratislavu;

1925 - funguje už iba jedna päťročná ľudová škola, spolu s trojročnou meštianskou školou

1935 - zavedenie elektrického prúdu;

1939 - po vzniku tzv. slovenského štátu, obec sa ocitá priamo na hranici s Maďarskom, ako súčasť nového okresu Dobšiná teraz patrí do zvolenskej župy;

1942 - deportovanie občanov židovského vierovyznania zo Štítnika;

1944 - obec sa zapojila do SNP

1945 - obec 23.1. oslobodila sovietska armáda, národný výbor prevzal moc v obci

1946 - v parlamentných voľbách v obci zvíťazila KSC (370 hlasov), druhá bola DS (270 hlasov);

1949 - obec súčasťou rožňavského okresu, ktorý teraz patrí do Košického kraja;

1949 - v obci násilne založené JRD, ktoré sa nedarí efektívne sfunkčniť, v tomto roku je zavedený aj miestny rozhlas;

1954 - JRD transformované na ŠM, v obci je založené poľnohospodárske učilište;

1961 - znovuo tvorené kúpalisko vo Veľkej Maši po čase opäť upadá;

1965 - výstavba televízneho vykrývača;

1968 - do užívania bol odovzdaný nový komplex základnej školy a kultúrny dom;

1975 - do užívania odovzdané zdravotné stredisko;

1978 - do užívania odovzdali ulicu bytových domov vo východnej časti obce;

1982 - odovzdaný do užívania dom služieb;

1987 - odovzdaný do užívania dom smútku;

1990 - parlament SR prijal zákon o vytvorení 1. stupňa územnej samosprávy, zanikajú národné výbory, obec si opäť sama slobodne volí starostu a zastupiteľstvo;

1991 - vyhlásená pamiatková zóna v rozsahu historického jadra obce.

E.2. Zásadné urbanistické a stavebné vývojové etapy územia

Obec nemá výhodnú geografickú polohu. Leží v otvorenom údolí na pravom brehu Štítnického potoka pod horstvom oddeľujúcim štítnickú a jelšavskú dolinu, na menej preslnej západnej strane údolia. Toto menej priaznivé situovanie bolo pravdepodobne ovplyvnené prvými ťažobnými lokalitami (vrch Hrádok). Zástavba sa formovala po oboch stranách cesty v doline Štítnického potoka, smerujúcej od juhu z Plešivca na sever na Dobšínú, ktorú križuje cesta od západu z Jelšavy, na východ do Rožňavy. Pôvodne

šošovkové námestie sa vyvinulo na námestie s obdĺžnikovým pôdorysom.

Zástavba, väčšinou obytného charakteru, bola na východnej strane námestia limitovaná Štítnickým potokom, na západnej strane zase zdvíhajúcim sa svahom vrchu Hrádok. Južnú stranu námestia zaberá mohutná stavba gotického trojlodového kostola. Severná časť priestranstva ostala otvorená až do roku 1753, kedy ju čiastočne prehradila budova rímskokatolíckeho kostola. Okolo tohto námestia (Námestie 1. Mája), hlavných prístupových ulíc a príľahlých ulíc a (Jelšavská, Malá, Teplická, Ochtinská a Rožňavská) sa vyformovala najstaršia časť obce. Nie je nám známe obdobie vzniku budovy radnice v strede námestia (v mieste dnešného pamätníka SNP), ktorá zanikla koncom 19. storočia. Analogicky s ďalšími gemerskými mestami však môžeme predpokladať, že to bol renesančný objekt zo 17. storočia. Okrem pôdorysu ďalšie údaje o parametroch tejto stavby nie sú známe.

Južne od námestia, začali budovať v 15. storočí vodný hrad. Sídlo nemalo nikdy hradby, malo však udržiavanú priekopu a ulice uzatvárané strážnymi bránami. Celé mesto pôvodne bezprostredne obkolesovali ovocné sady, potom nasledovali polia, a strmšie svahy pod lesmi boli znova vysadené ovocnými sadmi. Štítnik má jeden veľký cintorín v juhozápadnej časti obce a na severovýchod od sídla sa nachádza neudržiavaný židovský cintorín. Jednotlivé hámre ležali väčšinou na ľavom brehu Štítnického potoka (Vyšná a Nižná Maša, Újremený, Medený), severne od sídla. Neskôr pri nich vyrástli aj skupinky obytných domov.

Pôvodný obraz územia čiastočne zmenila v 19. storočí modernizácia hámrov a pecí. Na konci 19. storočia bola popri východnej časti sídla vybudovaná železničná trať Plešivec - Slavošovce, ktorá bola novým prvkom v štruktúre krajiny. Zásadne zmeny obrazu krajiny a panorámy sídla však nastávajú až po roku 1948. Združstevňovanie rušením medzí a vytváraním honov podstatne mení ráz krajiny. Zmena estetického cítenia a charakteru spoločnosti viedla v sídle k realizovaniu objektov, ktoré nechceli a ani nenadväzovali na doterajší stavebný vývoj. Snahy o zrýchlenie dopravy viedli k vyrovnávaniu ciest a demolácii zástavby, ktorá im stála v ceste (mýtnica na Teplickej ulici, obytná zástavba na Rožňavskej ulici). Demolovali aj staršiu hodnotnú zástavbu priamo v jadre sídla (kúria vedľa radnice, dve kúrie na mieste dnešného zdrav. strediska, atď.), prípadne historickú zástavbu obstavovali objektmi cudzieho charakteru (vodný hrad + internát, Maritinských kúria + kultúrny dom). V sídle, najmä však v jeho okrajových častiach, realizovali novú obytnú zástavbu, väčšinou formou individuálnych rodinných domov. Výnimku tvorí desať bytových domov vo východnej časti (svojou mierkou rušia panorámu) a 4 bytové domy v južnej časti. Občianska vybavenosť realizovaná v jadre a v jeho blízkosti v dvoch prípadoch (objekty učilišťa, zdravotné stredisko) svojou mierkou ruší charakter sídla a naopak dve realizácie (dom kultúry, dom služieb s výnimkou fasády) rušivo nepôsobia. Ďalšie realizácie občianskej vybavenosti inej mierky aj charakteru (pošta, komplex ZŠ, objekty štátneho majetku), sa nachádzajú ďalej od pamiatkovej zóny, vo vzťahu k pamiatkovo chránenému územiu teda nepôsobia rušivo. Hoci počet obyvateľov sídla stagnoval, plošná zastavanosť územia v 2. polovici 20. storočia rástla.

Štítnik patrí územne do okresu Rožňava v Košickom kraji. Podľa pôvodného rozdelenia sídel v Slovenskej republike bola strediskovou obcou. Postavenie spádovej obce pretrváva až dodnes, je prirodzeným lídrom tunajšieho Mikroregiónu Štítnická dolina.

F. Charakteristika pamiatkových hodnôt územia

F.1. PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA HMOTNEJ POVAHY

F.1.1. Obraz krajiny (reliéf terénu, vodné plochy, prírodné prvky) – charakteristické pohľady

Obec Štítник sa nachádza v severozápadnej časti Slovenského krasu na styku so Slovenským Rudohorím. Obec leží v doline Štítnického potoka medzi Plešiveckou planinou (Slovenský Kras) a vrchmi Roveň a Trojštít (Rudohorie - Revúcka vrchovina). Nadmorská výška v strede obce je 286 m.

V katastri obce a jej blízkom okolí sa nachádzajú tieto chránené územia:

- NP Slovenský kras , biosférická rezervácia,
- Železné vráta (prírodná rezervácia v k.ú. Štítnik a Plešivec s rozlohou 173 ha. Biotop s najbohatším druhovým spektrom arachnofauny, významná entomologická lokalita.
- Ochtinská aragonitová jaskyňa – ochranné pásmo,
- Chránené stromy (8 líp) na štítnickom cintoríne a v areáli SOUP (pamiatková zóna)

Okrem týchto chránených prírodných prvkov je územie kataster obce bohatý na rôzne prírodné zákutia, studničky, potôčiky (Banský potok, Hončiansky potok, údolie potoka Roveň) miestne biocentrá (Háj, Klen, Ortáš) a blízko je aj Koniarska planina (juhozápadným smerom od centra obce). Životné prostredie obce je kvalitné a nie je narušené väčšími antropogénnymi činiteľmi.

F.1.2. Vonkajší obraz územia – panoráma, silueta

Celková panoráma pamiatkovej zóny, s dominujúcou hmotou ev. a. v. kostola, s menšou hmotou rim. kat. kostola a s jedno až dvojpodlažnou zástavbou námestia, sa uplatňuje len v pohľadoch z východu, z príjazdovej cesty od Honiec, smerom od Rožňavy (pohľad č. 3) alebo z vrchu Roveň. Tu možno nerušene pozorovať celé územie pamiatkovej zóny. Pri príchode cestou od juhu, od Plešivca (pohľad č. 1) sa v pohľade na obec v popredí objaví ako výrazná dominanta ev. a. v. kostol, rovnako ako aj pri príjazde zo severu od Roštára (pohľad č. 2), kde sa síce v popredí objaví hmota rim. kat. kostola, ale vzhľadom na jeho menšie rozmery, pôsobí len ako podružná stavba voči mohutnému ev. a. v. kostolu v jeho pozadí. Najdetailnejší pohľad na obec sa otvára z úpätia vrchu Trojštít (pohľad č. 4). Najkomplexnejší pohľad na obec a okolie je okraja Plešiveckej planiny (pohľad č.6). Zaujímavý je pohľad aj od severovýchodu (pohľad č. 5), z predpolia vrchu Roveň, v časti nad Veľkou Mašou. Hodnotný areál Komplex štítnického vodného hradu sa v diaľkových pohľadoch, vzhľadom na svoje nízke objekty osadené v zeleni, nijako neuplatňuje. (Číslovanie pohľadov je podľa znázornenia na mape č. 1 Širšie vzťahy).

F.1.3 Vnútrotný obraz územia – priestorová štruktúra (výškové a hmotovo-priestorové usporiadanie objektov)

Námestie je postavené na rovine s miernym spádom východným smerom. Výrazným kompozičným princípom, ktorý sa uplatnil pri formovaní zástavby pamiatkovej zóny je ulicová zástavba meštianskych domov na východnej i západnej strane námestia, v centre vyvýšená na dve nadzemné podlažia, v okrajových polohách námestia a v príľahlých uliciach klesajúca do výšky prízemných domov, ktorá rešpektuje pôvodnú parceláciu. V tejto zástavbe výškovo aj hmotovo dominuje budova kúrie Martiniszkych so súvisiacou

novšou nadstavbou pôvodne prízemného obytného domu o ďalšie dve podlažia pre účely kultúrneho domu, ktoré sú situované v strede západnej fronty námestia. Bezkonkurenčnou dominantou sídla je hmota ev. a. v. kostola. Hmota rím. kat. kostola je nedominujúca, má mierku susediacich kúrií a verejných budov. Komplex vodného hradu je samostatným územím, ktorý nie je z priestoru historického námestia nijako vnímateľný. Pri pohybe v priestoroch vodného hradu vzniká mimoriadna súhra zachovaných objektov hradu a hmoty ev. a. v. kostola.

Prevládajúci architektonický výraz priestoru pamiatkovej zóny a námestia je barokovo-klasicistický, je tvorený dominanciou profánnych a obytných barokovo-klasicistických architektur, vrátane objektu rím. kat. kostola a tiež barokovým zastrešením veže ev. a. v. kostola a úpravou väčšiny fasád v tomto prostredí. Dôležitým prvkom ovplyvňujúcim súčasný vnútorný obraz územia sú i parkové úpravy verejných priestranstiev, ktoré sú vnímateľné pri pohybe v priestore námestia a to: parková úprava v centre námestia, úprava pred ev. a. v. kostolom a zeleň po obvode chodníkov.

F.1.3.1. Hmotová skladba zástavby

Domy, vrátane dvorových krídiel, si až na výnimky zachovávajú výšku a hmotu zástavby dosiahnutú už v 18. storočí, t. j. v centrálnej polohe dvojpodlažnú, v okrajových polohách námestia a na vybiehajúcich uličkách prízemnú. Budúce zásahy do organizmu sídla by mali v čo najväčšej miere rešpektovať historickú zástavbu nielen čo do výšky zástavby ale aj v pôdoryse, zachovaním hodnotných dvorových krídiel.

F.1.3.2. Strešná krajina

Stredoveké domy mali strechy orientované kolmo na námestie a do námestia sa obracali murovanými štítmi. Takto analogicky (podľa blízkych miest Rožňavy a Dobšinej) možno predpokladať i tvar striech štítnických domov, i keď nemáme hodnoverné obrazové materiály, ktoré by túto domnienku potvrdzovali. Takýto typ strechy sa zachoval pri jednoduchých obytných domoch na okraji sídla, napr. na Mlynskej ulici. Ďalším typom strechy, ktorý sa používal na kúriách a na objemnejších verejných stavbách, bola manzardová strecha. Ako krytinu, patriacu výlučne k týmto strechám, predpokladáme, vzhľadom na tvar striech, tradíciu a dostupný materiál v oblasti medzi bohatými lesmi, drevený šindel. Výšky ríms domov a hrebene striech sú individuálne a mierne kolíšu. Podstatnejšie zmeny do celkového výrazu strešnej krajiny a sa udiali pod vplyvom nariadenia Márie Terézie o výstavbe požiarnych múrov, už v rámci výstavby koncom 18. a v priebehu 19. storočia. Rozsiahlejšie zmeny striech v tomto smere predpokladáme po požiaroch mesta. Dnešná strešná krajina si zachováva tento výraz, a to strešnými rovinami rovnobežnými s uličnou čiarou. Prevažnou krytinou striech je dnes pálená keramická škridla v prírodnom odtieni (plochá – drážková) a vláknocementové (azbestové) šablóny v sivej farbe.

Štítnické domy nemali komíny s výraznými hlavicami a nevyskytujú sa tu mohutnejšie ukončenia komínov. Na strechách sa nevyskytujú ani vikire. Len výnimočne, na dvorových krídlach, sa zachovalo niekoľko trojuholníkových vikierikov, ktorých funkciou bolo sprístupnenie podstrešia pre skladovanie sena. Podstrešia domov v pamiatkovej zóne boli odvetrané a presvetlené len drobnými plechovými vikiermi. Tieto drobné kvalitné klampierske výrobky sa dodnes, i keď v obmedzenom rozsahu, zachovali, a je vhodné ich do pamiatkovej zóny navrátiť.

F.1.4. Funkčné využitie územia

Počas celého obdobia, na ktoré máme k dispozícii exaktné grafické podklady, najmä v podobe katastrálnych máp, sa funkčné využitie skúmaného územia v podstate nezmenilo. Tvoria ho dodnes funkčné komunikácie – cestné ťahy, ktoré si zachovali aj svoje pôvodné trasovanie a význam (s výnimkou úpravy časti Teplickej ulice spomenutej v časti E2). Zástavba parciel obytnými domami v línii ulíc, s dvorovými krídlami a hospodárskymi stavbami na vonkajšej strane parciel a s úžitkovými záhradami medzi nimi sa takisto funkčne nezmenila, len ich početnú drevenú podobu nahradili murované stavby, prípadne po strate funkcie boli tieto hospodárske budovy po schátraní odbúrané.

Územie pamiatkovej zóny bolo však predovšetkým obytným celkom, prezentovaným najmä architektúrou meštianskych domov a kúrií miestnej nižšej šľachty. A práve táto bytová funkcia je dnes v ohrození. Domy na námestí slúžia na bývanie len výnimočne, plnia skôr obchodnú a verejnú funkciu. Obytný charakter si zachovala výstavba na Jelšavskej, Malej a Mlynskej ulici. Čiastočne polyfunkčný charakter má zástavba na Rožňavskej, Teplickej a Ochtinskej ulici.

Niektoré verejné budovy v pamiatkovej zóne si dodnes zachovali svoju pôvodnú funkciu. Sú to dve sakrálne stavby a radnica. Škola na Jelšavskej ulici bola prestavaná na sociálne byty. Veľkým problémom, ktorý súvisí s nízkym hospodárskym potenciálom sídla, je nevyužívanie značnej časti objektov, zvlášť kultúrnych pamiatok (kúria Martinizských, Šebökova kúria, budovy vodného hradu...). V pamiatkovej zóne bola v minulosti v kúrii Martinizských a príľahlých dvorových objektoch výroba vianočných ozdôb (VDI Gemer-Sirk), neskôr v susednom objekte textilné dielne firmy Janette. V súčasnosti nie je v zóne zastúpená žiadna výrobná funkcia. Zo sféry služieb je nevhodnou funkciou zberňa druhotných surovín, ktorá je umiestnená na pozemku za kultúrnou pamiatkou – rodný dom V. Madarásza. Pre prostredie pamiatkovej zóny je funkčne nevhodná aj predajňa stavebnín, situovaná v juhovýchodnej časti námestia. Pozitívom je jej menšia veľkosť a skutočnosť, že hlavný vstup z námestia je len pre peších a expedícia väčšieho objemu materiálu prebieha zo zadnej (dvorovej) časti, z Mlynskej ulice.

F.1.5. Historický pôdorys

Hlavnou osou, ovplyvňujúcou urbanistické riešenie sídla, bola križovatka cesty od Dobšinej na Plešivec, vedúcej popri pravom brehu Štítnického potoka (ten je v bezprostrednej polohe voči sídlu a uzatvára historický pôdorys sídla na východnej strane) a cestou od Jelšavy na Rožňavu, vedúcej na západnej strane pozdĺž Jelšavského potoka a potom po prekročení Štítnického potoka pokračujúcej na Rožňavu. V ich krížení sa vytvorilo najskôr šošovkové neskôr pozdĺžne námestie v smere sever juh, s dominantou stredovekého farského Kostola Panny Márie na južnej strane a so stredovekou príp. renesančnou radnicou v strednej osi námestia. Južná časť sídla (s výnimkou cesty na Plešivec) za stredovekým kostolom sa vyvíjala nezávisle od sídla a mala pevnostný charakter ako bývanie miestneho zemepána. Na východnej strane potoka vznikajú nad sídlom aj pod sídlom systémy vodných náhonov pre viaceré hutý a maše, pričom aj priamo v susedstve sídla bola jedna menšia medená huta.

Pôvodný pôdorys sídla, uzatvorený na východnej strane potokom a na západnej vyvýšeninou, sa udržal až dodnes a bol rozvíjaný len zástavbou v týchto naznačených

historických osiach. V pamiatkovej zóne je zachovaný starý systém zástavby, ktorý je v podstate pozostatkom stredovekého (15. stor.). V období renesancie a baroka sa úzke parcely zlúčili (16.-17. stor.) ale rešpektovali systém dlhých parciel, prechádzajúcich od uličnej čiary k vonkajším okrajom sídla. Historická parcelácia má dodnes svoj pôvodný charakter, a to vrátane umiestnenia objektov na jednotlivých parcelách, čo priamo súvisí so zachovaním samotného nehnuteľného pamiatkového fondu v sídle.

F.1.6. Objektová skladba územia (kompozícia)

F.1.6.1. dominanty a akcenty – celouzemné a miestne

Dominanty pamiatkovej zóny sú dodnes celosídlnými dominantami. Ide o dve vežové stavby kostolov, i keď akcentom celého sídla je vzhľadom na svoju výšku veža ev. a. v. kostola. V pamiatkovej zóne sa k týmto vežovým stavbám pridáva ešte hmota kúrie Maritinszkých a susediaceho kultúrneho domu, ktorá výškovo výrazne prerastá okolitú zástavbu. Podnož týmto charakteristickým dominantám tvorí zástavba poschodových a prízemných meštianskych domov a kúrií. V historickom prostredí pamiatkovej zóny je nutné zachovať dominantnosť týchto stavieb (číslovanie podľa mapy :

1. veža ev. a. v. kostola (parc. č. 1),
2. veža rím. kat. kostola (parc. č. 433/2),
3. na námestí hmota kúrie Martiniszských (parc. č. 542/5),
4. v Ochtinskej ulici hmota kúrie Madarász (parc. č. 430).

(Číslovanie dominant je podľa znázornenia na mape č. 4 – návrh zásad).

F.1.6.2. Systém opevnenia

Sídlo nemalo nikdy súvislé hradby, malo však pravdepodobne vo východnej časti udržiavanú priekopu a v západnej časti záhrady uzavreté múrikmi, alebo stodolami. Ulice boli uzatvárané strážnymi bránami. Ochranu obyvateľov sídla a jeho okolia pred nebezpečenstvom zabezpečoval nížinný vodný hrad, postavený na južnom okraji sídla, ktorý bol sídlom zemepána. Tento obranný prvok poskytoval ochranu širšiemu okoliu štítnického panstva.

Nížinný vodný hrad postavili Csetnekyovci v roku 1432. V rokoch 1580-1585 ho renesančne prestavali a opevnili veľkými delovými baštami, do veže umiestnili pozorovateľňu. Hrad bol súčasťou protitureckého obranného pásma. Za rákócziovského stavovského povstania bol výrazne poškodený. Objekt zostal dlho v ruinách, až v priebehu 18. storočia opravili jednu jeho časť - západné krídlo s dvoma nárožnými oblými baštami. V druhej polovici 19. storočia časť opraveného hradu upravili na bývanie, na spôsob kúrie s neogotickými oknami. Z pôvodného rozsiahleho vodného hradu sa zachovalo len západné prízemné krídlo, juhovýchodná bašta s terasou, časť vstupu na východnej strane s baštou. Na mieste južného krídla vznikol začiatkom 19. storočia nový kamenný múr s veľkou bránou. Na mieste severného krídla stojí hospodárska budova. Okolo hradu je na pôvodne zatápanej ploche park.

F.1.6.3. Priestory (námestia, ulice, voľné plochy), charakteristické a hodnotné priehľady

Podstatnejšie zmeny do celkového architektonického výrazu sídla sa udiali v súvislosti s obnovou fasád a zmenou striech už v priebehu 19. storočia, po požiaroch mesta. Postupnými, dlhodobými zmenami prechádzali historické fasády domov, ale sporadicky aj v súvislosti so zmenou funkčného využitia parterov z obytnej na obchodnú funkciu. K uvedeným zmenám je nutné prirátať i parkovú úpravu námestia, ktorá v súčasnosti

výrazne ovplyvňuje vnútorný obraz pamiatkovej zóny, vnímateľný zo všetkých smerov. Námestie poskytuje viacero pozoruhodných interiérových pohľadov. Z nich vyniká najmä: 1. pohľad severo-južný na ev. a. v. kostol, a 2. opačný južno-severný pohľad na hmotu rím. kat. kostola s morovým stĺpom a 3. pohľad na ústrednú časť západnej fronty námestia Zaujímavé sú 4. priehľad do Jelšavskej ulice na budovu školy a pokračujúcu drobnú obytnú zástavbu a 5. opačný pohľad z Jelšavskej ulice na vežu ev. a. v. kostola. Pohľad na hmotu ev. a. v. kostola umožňujú pohľady č. 6 z Teplickej ulice, č. 7. z Mlynskej ulice a č. 8. z Malej ulice. Priehľad na vodný hrad zo sídla sa žiaľ dá pozorovať len z okraja sídla č. 9 z krátkeho úseku Mlynskej ulice, kde je navyše čiastočne prekrytý zeleňou. Hodnotné sú i priehľad č. 10 z Rožňavskej ulice na rím. kat. kostol a priehľad č. 11 v osi Ochtinskej ulice, na obe fronty námestia, katolícky kostol v popredí a mohutnú hmotu ev. a. v. kostola za ním (Číslovanie pohľadov je podľa znázornenia na mape č. 4 - návrh zásad).

F.1.6.4. Zástavba

Doterajšie poznanie štítnických domov je obmedzené. Pamiatkové výskumy boli vykonané len v minimálnom rozsahu, ako súčasť prípravy obnovy (radnica, kúria Maritinszkých, ev. a.v. kostol. Nevyjasnená je i otázka veku jednotlivých objektov. Pri obnove kultúrnych pamiatok je preto žiaduce tieto poznatky doplniť pamiatkovými výskumami architektonicko-historickými a archeologickými. Nevyjasnená je otázka starej radnice, ktorej základové murivá sa nachádzajú pod terénom parčíka pri pomníku SNP. Gotická vrstvu zástavby reprezentuje trojloďová bazilika ev. a. v. kostola a vodný hrad. Reprezentatívna je barokovo-klasicistická vrstva zastúpená solitérmi kúrií, ktoré boli postavené pri námestí (ulici) v celej šírke parcely, do dvora sa vchádzalo cez prejazd a vnútri parcely mali hospodársky dvor vzadu ukončený priečne postavenou stodolou. Táto zástavba sídla bola doplnená drobnejšími remeselníckymi domami, ktoré neboli stavané na celú šírku parcely, ale po starne mali neuzavretý dvor. I keď budovy boli stavané ako solitéry, do radovej zástavby ulice boli spájané murovanými telesami brán.

F.1.6.5. Zatriedenie nehnuteľností (stavby, pozemky, zeleň) v pamiatkovom území:

1. nehnuteľné národné kultúrne pamiatky (NKP), na uvedené objekty sa vzťahuje § 27, § 28 a § 32 pamiatkového zákona (prehľad NKP, nachádzajúcich sa na území PZ Štítnik, je v nasledujúcej tabuľke, a ich bližšia špecifikácia v tabuľke s červeným záhlavím, ktorá je prílohou k mape č. 3 - rozbor pamiatkových hodnôt).

Číslo na mape	Číslo ÚZPF	Adresa	Súp. číslo	Parc. číslo	Unifikovaný názov NKP	Unifikovaný názov PO	Dátum vyhlás.	Číslo rozhodnutia
1	555/1	Teplická ul.	213	102/1-3	HRAD	OPEVNENIE HRADU	06/05/63	SKK ONV ROZNAVA 29/63
2	555/2	Teplická ul.	213	102/1, 102/2	HRAD	STAVBY HOSP.	06/05/63	SKK ONV ROZNAVA 29/63
3	555/3	Teplická ul.	213	102/1-3	HRAD	PARK	06/05/63	SKK ONV ROZNAVA 29/63
4	555/4	Teplická ul.	213	102/3	HRAD	KAŠTIEĽ	06/05/63	SKK ONV ROZNAVA 29/63
5	556/1	Ochtinská ul.	33	432/1,2,3	KÚRIA	KÚRIA	06/05/63	SKK ONV ROZNAVA 29/63
6	557/1	1.mája nám.	437	542/5	DOM MEŠTIANSKY	DOM MEŠTIANSKY	06/05/63	SKK ONV ROZNAVA 29/63

7	558/1	Teplická ul.	207	1	KOSTOL	KOSTOL	06/05/63	SKK ONV ROZNAVA 29/63
8	559/1	1.mája nám.		433/2	KOSTOL	KOSTOL	06/05/63	SKK ONV ROZNAVA 29/63
9	560/1	1.mája nám.		790/4	SOCHA NA STĽPE	SOCHA NA STĽPE-KÓPIA	06/05/63	SKK ONV ROZNAVA 29/63
10	1565/1	Jelšavská ul.	317	572	ŠKOLA	ŠKOLA	06/05/63	SKK ONV ROZNAVA 29/63
11	2479/1	Teplická ul.	208	5/1	FARA	FARA	05/12/75	R-ONV ROZNAVA 1598/75
12	2491/1	1.mája nám.	434	548/1	DOM MEŠTIANSKY	DOM MEŠTIANSKY	05/12/75	R-ONV ROZNAVA 1598/75
13	2492/1	1.mája nám.	167	53/1	RADNICA	RADNICA	05/12/75	R-ONV ROZNAVA 1598/75
14	2493/1	Ochtinská ul.	32	430	DOM MEŠTIANSKY	DOM MEŠTIANSKY	05/12/75	R-ONV ROZNAVA 1598/75
15	2494/1	Teplická ul.	307	576	DOM MEŠTIANSKY	DOM MEŠTIANSKY	05/12/75	R-ONV ROZNAVA 1598/75

2. nehnutelnosti vytypované na vyhlásenie za NKP:

1. fara rímskokatolícka, Námestie 1. mája 431, parc. č. 550/1
2. kúria, Ochtinská ulica č. 450, parc. č. 513
3. kúria, Ochtinská ulica č. 25, parc. č. 419
4. meštiansky dom, Ochtinská 446, parc. č. 523
5. budova hospodárska, rožňavská 33, rozpis objektovej sklady č. ÚZPF 556/1.
(bližšia špecifikácia v tabuľke s oranžovým záhlavím, ktorá je prílohou k mape č. 3 – rozbor pamiatkových hodnôt).

4. nehnutelnosti s pamiatkovou hodnotou (ich zoznam a bližšia špecifikácia sú v tabuľke s hnedým záhlavím, ktorá je prílohou k mape č. 3 - rozbor pamiatkových hodnôt).

5. nehnutelnosti s rušivými prvkami v prostredí pamiatkovej zóny (ich zoznam a bližšia špecifikácia sú v tabuľke s tmavozeleným záhlavím, ktorá je prílohou k mape č. 3 - rozbor pamiatkových hodnôt).

6. ďalšie objekty nachádzajúce sa na pamiatkovom území, rešpektujúce prostredie, dočasné objekty a pod (na mapách nie sú osobitne vyznačené).

7. zeleň s pamiatkovou hodnotou (jej zoznam a bližšia špecifikácia sú v tabuľke so svetlozeleným záhlavím, ktorá je prílohou k mape č. 3 - rozbor pamiatkových hodnôt).

F.1.7. Archeologické náleziská a miesta pod zemou ako pozostatky zaniknutých stavieb

Územie pamiatkovej zóny je archeologickým náleziskom, na ktorom sa dá predpokladať výskyt archeologických nálezov a pozostatkov zaniknutých stavieb z obdobia najneskôr od 13. storočia. Toto potvrdzujú písomné pramene a tiež archeologický výskum vykonaný v evanjelickom kostole v rokoch 2011 a 2012.

Doposiaľ bol v Štítniku vykonaný len malý počet archeologických výskumov. V r. 1984 vyhotovil Gabriel Tököly z Krajského ústavu štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Prešove, stredisko Rožňava dokumentáciu nálezov kamenných konštrukcií

a ďalších nálezových situácií v areáli evanjelického kostola. V r. 2003 zrealizovala Marcela Ďurišová z Krajského pamiatkového úradu Košice ohliadku nálezov a nálezových situácií vo výkope pre plynofikáciu v komunikácii pred evanjelickým kostolom. V r. 2006 uskutočnil Archeologický ústav SAV geofyzikálny prieskum v súvislosti s obnovou centra pamiatkovej zóny. Zatiaľ posledný archeologický výskum bol vykonaný v rokoch 2011 a 2012. Bol to archeologický výskum evanjelického kostola, ktorého autorom je Peter Tajkov z Fakulty umení Technickej univerzity v Košiciach.

V roku 1984 boli realizované odvodňovacie zemné práce v areáli evanjelického kostola. Tieto práce sledoval G. Tököly, ktorý vyhotovil aj správu o zachytených podzemných kamenných konštrukciách a o archeologických nálezov. Vo výkope pre odvodňovaciu šachtu v severovýchodnom rohu areálu bola zachytená v hĺbke 400 – 450 cm klenba podzemného murovaného objektu. G. Tököly uvádza, že ide o podzemnú chodbu s profilom obráteného písmena U (výška cca 150 – 170 cm, šírka cca 100 – 120 cm), ktorá vedie v smere SZ – JV. Chodba sa cca 3 m od šachty prudko stáča na sever (pod budovu „dnešnej“ predajne mäsa). Pokračovanie tohto objektu do druhého smeru sa nepodarilo zistiť. Pozorované boli aj ľudské kosti. V najväčšej koncentrácii a to v hĺbke 150 cm a viac sa nachádzali pri severozápadnom nároží kostola. Koncentrácia ľudských kostí sa nachádzala aj v juhozápadnom a severovýchodnom rohu areálu evanjelického kostola.

V r. 2003 v Štítniku realizovala M. Ďurišová ohliadku nálezových situácií vo výkope ryhy pre plyn v komunikácii na západ a na sever od evanjelického kostola. Západne od areálu kostola, na námestí, bola zachytená plochá kamenná platňa, možno náhrobný kameň v sekundárnej polohe. Na západ od kostola, v komunikácii, boli v profiloch ryhy zistené kamenné murivá, ktoré sú pravdepodobne zvyškom staršieho ohradenia prikostolného cintorína. V profiloch sa nachádzali aj ľudské kosti v sekundárnej polohe, ktoré dokladajú existenciu cintorína v týchto miestach. Z pozorovaní vyplynulo, že areál prikostolného cintorína bol v minulosti rozsiahlejší a zasahoval aj do dnešnej cesty, nachádzajúcej sa pred západnou fasádou kostola.

V roku 2006 uskutočnil Archeologický ústav SAV geofyzikálny výskum. Konal sa na viacerých miestach na Námestí 1. mája, v mieste asanovanej stavby v uličnej zástavbe Námestia 1. mája a na území vodného hradu. Geofyzikálny výskum potvrdil architektúru na viacerých miestach. Nepotvrdil však existenciu dutých priestorov – bankských diel.

Doteraz najrozsiahlejším, resp. najpodrobnejším archeologickým výskumom, realizovanom v Štítniku, bol výskum v evanjelickom kostole. V rokoch 2011 – 2012 ho uskutočnil P. Tajkov. Výskum sa realizoval v rámci prípravy obnovy tejto národnej kultúrnej pamiatky, a to v jej interiéri, v priestore hlavnej a severnej lode, presbytéria a sakristie. Celkovo bolo vykovaných sedem sond. Zachytené nálezy boli interpretované v súvislosti so stavebno-historickým vývojom objektu, čo sa týka jeho priestorového vývoja (postupný nárast a pribúdanie hmôt kostola) a to vertikálneho (steny) i horizontálneho smeru (pochôdzne úpravy, dlažby). Najstaršiu, archeologickým výskumom zachytenú stavebnú fázu kostola, datuje autor na základe pôdorysu do druhej polovice 13. storočia. Dôležité poznatky sa týkajú nárastu terénu v interiéri kultúrnej pamiatky. Dokladajú postupné navyšovanie terénu a výšky a druhy pochôdznych úprav. Zachytené boli i stopy po pochovávaní – hrobové jamy a bočné oltáre.

F.1.8. HISTORICKÁ ZELEŇ, plochy záhrad a parkov

V pamiatkovom území sa nachádza jeden samostatný objekt historickej zelene Hrad - park vyhlásený za kultúrnu pamiatku v zmysle ustanovení pamiatkového zákona. Všetky ostatné objekty zelene v ich plošnej a priestorovej štruktúre sú súčasťou systému zelene pamiatkového územia, alebo sa zeleň nachádza v areáloch NKP. Systém zelene je ako celok jednou z pamiatkových hodnôt pamiatkového územia.

Na skúmanom území tvorila zeleň významnú súčasť celkového urbanistického konceptu pravdepodobne od 2. pol. 19. storočia. Katastrálna mapa z roku 1868-1869 zobrazuje podstatnú časť zelene tvorenú úžitkovými záhradami (ovocné a zeleninové), vyplňajúce takmer celú zadnú polovicu parciel väčšiny meštianskych domov. Verejná okrasná zeleň ešte nebola pravdepodobne založená, keďže katastrálna mapa ju nezobrazuje. Pobrežná zeleň v okolí Štítnického potoka je zobrazená značkami stromov so stĺpovitou korunou a guľovitou korunou. Mohlo ísť o prirodzenú pobrežnú vegetáciu kombinovanú s výsadbou stĺpovitých topoľov (*Populus nigra 'Italica'*), ktorých výsadba bola v tomto období preferovaná. Východne od hradu je vyobrazený okružný vodný tok pretekajúci cez park, predtým zamokrené územie. Napojený bol na bočné rameno (Mlynský náhon) Štítnického potoka. Išlo buď o umelý odvodňovací alebo o umelý okrasný vodný kanál, ktorý bol súčasťou pravdepodobne už založeného prírodno-krajinárskeho parku v okolí hradu. Prípadne plnil obe funkcie. Zeleň v centrálnej časti šošovkového námestia a líniová zeleň v uličných stromoradiach ešte nebola založená.

Ortofotomapa z roku 1950 zachytáva okrem horeuvedenej zelene aj cielene založené líniové výsadby v uličných stromoradiach. Stromy boli tvarované pravidelným rezom „na hlavu“. Používali sa najmä lipy malolisté a lipy veľkolisté (*Tilia cordata* a *Tilia platyphyllos*). Zeleň lemovala od evanjelického kostola šošovkové (podlhovasté) námestie (dnes námestie 1. mája) z oboch strán pozdĺž domoradií, s pokračovaním severne - súčasná ulica Ochtinská. Ďalej boli vysadené obojstranné stromoradia na dnešnej ulici Rožňavskej a stromoradie s voľnými korunami na Jelšavskej ulici. Evanjelický kostol obklopoval prstenec nižšej a vraslejšej zelene. V areáli hradu je zobrazený prírodno-krajinársky park v narušenom stave. Viditeľné sú menšie skupiny stromov a krov, ktoré striedajú voľné trávnaté plochy. V centrálnej časti nádvorja hradu sa nachádza vzrastlý solitérny strom.

Nosnými prvkami systému zelene v pamiatkovom území sú:

- a) uličné aleje v líniových zelených pásoch (Námestie, Ochtinská a Rožňavská ulica);
- b) malé sadovnícky upravené plochy v uličnom interiéri; (úprava na sev. strane ev. a. v. kostola, úprava okolo pamätníka SNP, úprava pri rím. kat. kostole);
- c) prírodno-krajinárska úprava parku v hradnom areáli;
- d) plošná a priestorová porastová štruktúra dvorov a záhrad;
- e) pobrežná vegetácia potoka Štítník

Systém zelene pamiatkového územia nesie mestotvorné znaky (uličné stromoradia, líniové trávnaté pásy, malé sadovnícky upravené plochy v uličnom interiéri). V pamiatkovej zóne je prítomný aj vidiecky typ ozelenenia (plochy dvorov a záhrad).

F.1.9. Prvky uličného interiéru a uličného parteru

Historické centrum Štítника si, napriek zmene štatútu mesta na obec v čase I. ČSR, zachovalo svoju atmosféru gemerského malomesta z prelomu 19. a 20. storočia. Zachovalo si takmer nenarušený priestor Námestia 1. Mája a z neho vybiehajúcich ulíc. V pamiatkovej zóne sa zachovali nielen hlavné objekty, orientované do námestia, ale aj dvorové krídla, medziparcelné murivá, mikropriestory dvorov a umelecko-remeselné detaily ako sú tvaroslovné prvky na kúriách, verejných budovách i meštianskych domoch, kované a liatinové detaily, či stolárske prvky (napr. štuková výzdoba zobrazujúca erby v štíte, ako aj kovaný erb v časti balkóna kúrie Martinszkých, kované mreže okolo vonkajších okien na Šöböckovej kúrii, atď.). Medzi hodnotné prvky uličného interiéru patria aj napr.: kópia morového stĺpa, 2x liatinová kašna na vodu, 3x hodnotná drevená brána na Ochtinskej (č.446, č.450 a Šöböckovej kúrii), liatinové zábradlia a mreže na vodnom hrade, liatinová pavlač s podperami na radnici, špecifické okná na katolíckej fare, atď.. Ploty v rámci uličnej zástavby boli murované s vynechanými otvormi pre drevené brány. Historické osvetlenie a smetné koše mestečko nemalo.

Za uplynulé storočie prešla výraznou zmenou celá plocha námestia, ktorá bola súvislo vyasfaltovaná. V intraviláne sídla bola pred touto zmenou jedinou riadne vystavanou komunikáciou cesta od Rožňavy na Jelšavu, táto cesta mala kameňom spevnený povrch s odtokovými rigolmi. Ostatné ulice a priestranstvá, vrátane plochy námestia mali ešte začiatkom 20. storočia štrkovo-hlinitý, prašný povrch. V druhej polovici 20. storočia boli všetky povrchy v pamiatkovom území preasfaltované (plocha námestia rovno na prašný podklad, bez úpravy podkladových vrstiev. Novšie úpravy komunikácii asfaltom odstránili prašnosť, častými úpravami však navyšovali úroveň terénu do neprimeranej výšky (napr. cesta pred vstupom do veže ev. a. v. kostola.

Partery v pamiatkovej zóne sú najviac ohrozené častými zmenami využitia domov. Úpravy výkladov v 2. polovici 20. storočia často znamenali znehodnotenie parterov výbúrami nadrozmerných otvorov bez vzťahu ku kompozícii fasád. Parter poškodzujú aj existujúce reklamné tabule, vo väčšine prípadov navrhované bez vhodnej mierky, materiálu a rešpektu (súlady) ku konkrétnemu miestu, kde sú osadené.

F.2. PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA NEHMOTNEJ POVAHY

Pamiatková zóna Štítnik disponuje navyše od svojich urbanistických, architektonických a umelecko-historických hodnôt aj významnými hodnotami nehmotnej povahy. V období približne medzi rokmi 1740 až 1820 bol Štítnik jedným z centier osvietenských ideí a snáh na Slovensku, ktorých nositeľmi a šíriteľmi tu boli kňazi a rektori. Viacerí z nich boli aj literárne činní. Je to predovšetkým Juraj Ambrozi (1694 - 1746), ktorého pričinením vznikla Spoločnosť učiteľov, čiže bratstvo rektorov a učiteľov, prvý učiteľský spolok v bývalom Uhorsku. Ambrozi zostavil pre Spoločnosť učiteľov osobitné zákony (Leges rectorum ac praeceptorum), významný pedagogický dokument tej doby. Po celom bývalom Uhorsku, ba aj v Rakúsku, sa stal Štítnik známym svojím výchovným ústavom, zvaným pedagogický inštitút. Založil ho a celých 12 rokov viedol osvietenský vzdelanec Tomáš Tsisch. Ústav bol vydarenou realizáciou filantropických ideí, ktoré sem Tsisch preniesol z nemeckého Schnepfenthalu a presadil do uhorských pomerov. Bol to súkromný ústav pre šľachtických a meštianskych chlapcov. Na inštitúte pôsobili učители, ktorí v prvej polovici 19. storočia patrili medzi najvzdelanejších v Uhorsku, ako Ondrej Farkaš, syn štítnického evanjelického farára, neskôr rektor rožňavského gymnázia, Pavel

Magda, pôvodom z Rožňavy, Jozef Gáll, Ján Kebllovský a ďalší. V Štítniku a na jeho okolí pôsobili ďalší literárne a inak činní slovenskí i maďarskí vzdelanci.

V mestečku žil, v roku 1704 zomrel a je tu pochovaný vynikajúci uhorský barokový poet István Gyöngyösi. V roku 1793 sa tu narodil významný uhorský filozof Gustáv Szontágh. K význačným osobnostiam dejín kultúry a vzdelanosti slovenského i maďarského národa, pôvodom zo Štítnika patria aj Andrej Vandrák (1807 - 1884), profesor a začas rektor prešovského kolégia, dopisujúci člen Uhorskej akadémie vied a Viktor Madarász (1830 - 1917), význačný maliar, predstaviteľ maliarskeho romantizmu, ktorý ako prvý z Uhorska získal za obrazy z uhorských dejín medailu parížskeho Salon annuel.

Fenoménom, ktorý je dnes na území Slovenska takmer zabudnutý, ale naďalej je tradíciou uchovávaný na území dnešného Maďarska, je štítnická maďarská čipka. Je to unikátny doplnok regionálneho odievania. Ide o variant írskej čipky, ktorý vznikol v obci Štítnik a rozšíril sa na Gemeri na začiatku 20. storočia. Jeho autorkami boli Gemerčanky, sestry Szontághové, ktoré v pletení čipky školili aj miestne dievčatá. V krátkom čase rástol dopyt po tejto čipke nielen v najväčších mestách Uhorska, ale aj v Amerike. Dovoľiť si ju však mohli iba ženy z lepších kruhov. Nosili ju na golieroch a rukaviciach, ale aj ako ozdoby na šatách či manžetách. Charakteristické pre štítnickú čipku boli háčkované kvety, kolieska, jablká a iné motívy, ktoré sa po prišití na papier s predkresleným vzorom spájali háčkovanou sieťou.

Významným faktorom, ktorý hovorí v prospech zachovania pamiatkových hodnôt sídla a potrebe ich kvalitnej obnovy je dôležité postavenie obce na dvoch slovenských turistických trasách – Gotická cesta a Železná cesta.

Gotická cesta je prvou turistickou poznávacou cestou na Slovensku. V ucelenom okruhu predstavuje najzaujímavejšie a najvzácnejšie skvosty v tejto oblasti, ako sú: hradné komplexy Spišský hrad, Hrad Krásna Hôrka, Muránsky hrad, zachované historické jadrá miest (Levoča, Kežmarok, Rožňava, Rimavská Sobota a ďalšie), múzeá a katedrály, ale aj dedinské kostolíky so stredovekými freskami, medzi ktorými je štítnický ev. a. v. kostol najväčším pútačom.

Železná cesta Gemer je súčasťou Európskej železnej cesty, ktorá formou kultúrnej turistiky prezentuje pamiatky baníckej a hutníckej tradície regiónu. Tri bývalé vysoké pece – Karlova huta vo Vlachove, Etelka v Nižnej Slanej a vysoká pec v Červeňanoch sú chránené ako technické pamiatky. Štítnik patril tiež k významným strediskám výroby železa. To sa najprv spracovávalo v tzv. slovenských peciach, neskôr v modernejších hutách a mašiach. V polovici 18. storočia bolo v Štítniku 5 hámrov (zdroj: M. Bel). Na začiatku 19. storočia už bolo v obci a jej okolí 10 slovenských pecí, 7 väčších a 7 menších hámrov (zdroj: L. Bartolomeides). V prvej tretine 19. storočia sa výrobcovia združili do spoločnosti Concordia. Začiatkom 20. storočia výroba zanikla. Z týchto období sa zachovali zvyšky areálov Veľká Maša a Malá Maša a aj medeneho hámru nad obcou.

F.3. VYHODNOTENIE PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA A ODÔVODNENIE JEHO OCHRANY

Napriek tomu, že Štítnik dnes už nie je tak významným sídlom ako kedysi, keď tu sídlili slávne šľachtické a zemianske rody - Csetnekyovci, Bakošovci, Maritinszkovci,

Madarászovci, neskôr Szontághovci, Sárkányovci a iní, stále je to príjemné mestečko s osobitou atmosférou, ktorú vytvárajú zaujímavé a hodnotné starobylé budovy, ale aj prírodné prostredie údolia medzi planinami Slovenského krasu a predhorím Slovenského rudohoria.

Hodnota historického urbanizmu centra mestečka je nesporná. Ťažiskom jeho priestorovej a funkčnej kompozičnej štruktúry je pozdĺžne ulicové námestie, obklopené izolovanými poschodovými reprezentačnými budovami, ale aj prízemnou zástavbou dedinského charakteru s valbovými strechami alebo štítmi. V smere severo-južnom je námestie vymedzené dominantnými hmotami solitérov - na južnej strane gotickým evanjelickým kostolom typu trojloďovej baziliky s mohutnou vežou, na severnej barokovým rímskokatolíckym kostolom, ktorý je v súčasnosti doplnený o ďalšiu dominantu - sochárske dielo: kamenný mariánsky stĺp. Charakteristickými stavbami mestečka, pôvodne významného centra bansko-hutníckeho a zbrojárskeho priemyslu a neskôr významného remeselníckeho strediska, boli zemepanské kúrie, väčšinou prízemné obdĺžnikové budovy s veľkými bránami, mohutnými strechami a hospodárskymi staviskami v hlbokých dvoroch a záhradách. V 2. polovici 20. storočia Štítnik prišiel o mnohé zo svojich starých domov. Na ich miestach postavili novostavby bez architektonickej hodnoty alebo po nich ostali len prázdne pozemky. Keď bola v roku 1991 vyhlásená pamiatková zóna, už na námestí chýbala susediaca budova starej radnice s hodnotnou rokokovou fasádou a so zamurovaným gotickým portálom v prízemí, ktorý bol zbúraný niekedy začiatkom 80. rokov 20. storočia. Napriek tejto strate je Štítnik ešte vždy bohatý na nádherné ukážky rokokovej štukatúry, ktorá sa zachovala na čelnej fasáde, ale aj na klenbách starej radnice, na fasádach a v interiéroch paláca Maritinszkých (neskôr sídla štítnickej železiarskej spoločnosti Concordia) a na čelnej fasáde rodného domu významného maliara Viktora Madarásza, ktorý je typickým predstaviteľom výsostne mestskej architektúry neskorého baroka. V susedstve tohto domu stojí prízemná rokoková kúria s košovými mrežami, ktoré sú hodnotným remeselným detailom. Štítnik má aj jeden architektonický unikát: bývalý vodný hrad Csetnekyovcov, neskôr Bakošovcov, romanticky prestavaný v 19. storočí novými majiteľmi Sárkányovcami. Polovička hradu s dvomi kruhovými baštami bola upravená ako prízemná obytná kúria a dve bašty zostali ako romantické ruiny súčasťou parku s jazierkom. V posledných rokoch sa podarilo zachrániť tieto dve bašty pred zánikom – po nutných stavebných úpravách. Bašty boli zastrešené a opravený bol aj vstup do hradu s časťou múra so strieňami. Hrad je síce dobre schovaný za domoradím vedľa známejšieho gotického kostola, ale môže sa stať centrom rekreačných aktivít sídla príj. objektom turistického ruchu.

Turizmus v Štítniku je však tradične zameraný na stredoveký kostol známy svojimi freskami, ale aj hodnotným mobiliárom. Okrem nádherného renesančného oltára a kazateľnice je tu 11 umelecky cenných epitafov s maliarskou a sochárskou výzdobou, bohato maľované lavice, stallá (chórové lavice) a empory s cechovými emblémami, dva organy a stredoveká liatinová krstiteľnica z roku 1454. V tieni pamiatkových hodnôt ev. a. v. kostola je tunajší rímskokatolícky kostol sv. Júdu Tadeáša. Pritom je to, okrem vrcholového kostola rožňavskej Kalvárie, vari jediný sakrálny objekt v barokovom slohu na území Gemera. Kostol má neobyčajne vzácny neskorobarokový mobiliár. Je veľkou škodou, že nie je pre verejnosť sprístupnený aspoň pohľad do interiéru kostola cez mrežu, ktorá by mohla byť vo vstupnom portáli. Na južnej strane kostola stojí dnes dokonalá kamenná kópia zrekonštruovaného barokového stĺpa Nanebovzatia Panny Márie.

Pôvodný stĺp v priebehu 2. polovice 20. storočia schátral natoľko, že sa už nedal obnoviť a reštaurátori boli nútení prikročiť k náročnej rekonštrukcii a vytvoriť jeho kópiu. Zakonzervované torzo stĺpa je deponované v priestoroch obecného úradu. Silueta mesta, diaľkové pohľady na pamiatkové územie, vnútorné pohľady v rámci interiéru pamiatkovej zóny ako aj pohľady z interiéru smerom von, sú významné pamiatkové hodnoty, ktoré sú predmetom ochrany. K hodnotám sídla, vo väzbe na pamiatkovú zónu, patrí aj zeleň v parku vodného hradu, či na námestí a častiach susedných ulíc, Jelšavská, Rožňavská a Ochtinská.

Pamiatková zóna tvorí podstatnú časť historického jadra sídla so zachovanou urbanisticko-historickou štruktúrou. Požiadavky na zachovanie, obnovu a úpravu týchto hodnôt je nutné okrem všeobecných, ktoré sú súčasťou tohto materiálu, doplniť pri obnove jednotlivých objektov na základe formou samostatných architektonicko-historických výskumov, keďže územie pamiatkovej zóny je z tejto stránky neprebádané. Urbanisticko-historickú štruktúru skúmaného územia je nutné aj v budúcnosti rešpektovať tak, ako je charakterizovaná v rozborovej časti a ako sa zachovala do súčasnosti.

G. Zásady ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt územia

G.1. VŠEOBECNÉ POŽIADAVKY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

1. Cieľom Zásad ochrany Pamiatkovej zóny Štítnik (v ďalšom texte len „PZ“) je zabezpečiť ochranu a regeneráciu historickej urbanistickej štruktúry PZ, ktorá je tvorená základnými atribútmi urbanizmu - pôdorysnou osnovou sídla, historickou parceláciou, pôdorysnou a hmotovou skladbou zástavby, dominantami a vzájomnými kompozičnými vzťahmi jednotlivých prvkov a priestorov.
2. Cieľom Zásad ochrany PZ je ďalej zachovať pamiatkové hodnoty územia PZ.
3. Nositeľmi pamiatkových hodnôt pamiatkového územia sú jednotlivé nehnuteľné národné kultúrne pamiatky (ďalej aj „NKP“), historická zástavba pamiatkového územia a urbanistický celok PZ.
4. Princíp zachovania materiálnej a ideovej autenticity NKP ako originálu vyjadruje všeobecnú požiadavku na dôslednú ochranu hodnotnej zachovanej hmotnej súčasti NKP so zachovaním jej podoby a formy s rešpektovaním historického vývoja a premien pamiatky.
5. Zásada zachovania kontinuity vyjadruje základnú požiadavku na uprednostňovanie takých materiálov, remeselných a technologických postupov, ktoré sú pre NKP z hľadiska ich pamiatkových hodnôt charakteristické.
6. Pravidlo zaistenia reverzibility predstavuje požiadavku, aby všetky súčasné zásahy do hmotnej podstaty NKP mohli byť v budúcnosti odstránené bez podstatných úbytkov, alebo iných vážnych narušení hmotnej podstaty NKP.
7. Základnou a všeobecnou požiadavkou je zásada zabezpečenia primeraného a vhodného funkčného využitia pamiatkového územia a skladby zástavby z hľadiska pamiatkových hodnôt.

G1.1. Požiadavky na funkčné využitie územia

1. Zachovať a udržiavať súčasnú funkciu pamiatkového územia.
2. Zachovať historickú funkciu komunikačných a verejných priestranstiev (námestie, ulice).
3. Nové funkčné využitie existujúcich objektov v pamiatkovom území nesmie spôsobiť úbytok pamiatkových hodnôt, alebo znemožniť ich vhodnú prezentáciu.
4. Pri rehabilitácii historickej obytnej funkcie objektov v spojení s funkciou obchodných prevádzok (príp. drobnej remeselnej výroby) v pamiatkovom území je potrebné obchodné priestory situovať do priestorov prízemia hlavného objektu a obytnú funkciu na poschodie, príp. do dvorových krídiel domov.
5. V prípade funkčného využitia novostavieb na území PZ je nutné preferovať ich polyfunkčné využitie (obytnú funkciu a občiansku vybavenosť).
6. Nepripustné funkcie sú tie, ktoré neakceptujú pamiatkové hodnoty územia ako priemyselná veľkovýroba, veľkosklady skladové hospodárstvo, veľké dopravné areály, zariadenia motoristických služieb, veľkopredajné priestory, prevádzky s veľkými nárokmi

na skladovanie a dopravnú obsluhu a pod.

G.1.2. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie

G.1.2.1. Požiadavky na ochranu historickej pôdorysnej schémy

1. Zachovať vyvinutý komunikačný systém vyplývajúci z historického pôdorysu sídla.
2. Pri obnovovaných, alebo nových hmotách zohľadňovať pôvodnú hĺbkovú parceláciu. Zmeny v historickej parcelácii formou zlučovania parciel, alebo delenia parciel na menšie časti nemá vplyv na charakter budúcej prípustnej zástavby. Dôvodom tejto požiadavky je, aby nevznikali nekontinuálne hmoty zástavby, ktoré by svojou mierkou nevhodne narúšali pamiatkové územie. Výnimka z tohto pravidla je prípustná len v odôvodnených prípadoch, ak zámer pozitívne ovplyvní lokálne narušené priestorové vzťahy.
3. Pri umiestnení stavieb na pôvodnej historickej parcele prednostne vychádzať z historickej zastavovacej štruktúry v konkrétnom území (plošný rozsah) a až v druhom rade z prevládajúceho zastavovacieho princípu, používaného v danej lokalite.
4. Revitalizovať narušené časti pôdorysnej schémy v priestore medzi námestím 1. Mája a Mlynskou ulicou (dvorové krídla), regenerovať nevhodne narušenú parceláciu novou výstavbou, pohľadovo uzavrieť prieluky (rezervné plochy identifikované na mape č.4, prístup k novej zástavbe podľa usmernenia v tabuľke).
5. Nevytvárať v PZ nové verejné cestné komunikácie. Výnimku tvorí sektor „B“ (areál vodného hradu), ktorý bude nutné sohľadom na jeho necitlivé narušenia nanovo zdefinovať.

G.1.2.2. Všeobecné požiadavky pre novostavby v pamiatkovom území

1. Požiadavkou pre novostavby v pamiatkovom území je zásada kontinuity - architektonické riešenie novostavieb musí vychádzať z pôvodných materiálových, architektonických a urbanistických štruktúr. Požiadavka kontinuity platí hlavne pre sektory „A“ a „B“. Pre sektor „C“ platí požiadavka jeho nenarušenia novostavbami s nadmerne rušivým charakterom, s ohľadom na chránené diaľkové, ako aj interiérové pohľadové uhly.
2. Zásada kontinuity nevyklučuje koexistenciu súdobej a historickej architektúry za predpokladu, ak sú medzi nimi zachované architektonicko – urbanistické vzťahy.
3. Novostavba v pamiatkovom území musí byť nositeľom takých architektonických kvalít, ktoré budú prínosom pre dané prostredie a budú ho dlhodobo pozitívne zhodnocovať.
4. Nevyhnutným predpokladom priaznivého začlenenia novostavby do existujúceho prostredia je jej primerané objemové riešenie, novostavba musí rešpektovať výškové zónovanie okolitej historickej zástavby.
5. Drobné stavby umiestnené v pamiatkovom území nesmú svojím architektonickým stvárnením, objemovými a výškovými parametrami, vzhľadom alebo funkciou znehodnocovať prostredie PZ.
6. Plochy zastavovať v súlade s tradičnou schémou zástavby v danej časti pamiatkovej zóny. Na plochách s možnosťou zastavania, ktoré sú v priamom kontakte s námestím regenerovať prednostne v základných princípoch tradičnú objektovú skladbu, ktorá bude vychádzať z mapových podkladov prvej polovice 20. storočia. (rezervná plocha 1, 2). V odôvodnených prípadoch je prípustné riešiť novú objektovú skladbu analogicky podľa zachovanej okolitej objektivej skladby s obdobnou historickou štruktúrou (rezervná plocha 1,2,3). Rozsah zastavanosti parcely a objem prístavieb, alebo novostavieb

prispôbiť historickému rozsahu pôdorysu a objemu podobných stavieb v PZ. Štítové steny novostavieb je žiaduce realizovať plné, podobne ako pri historickej zástavbe (s minimom otvorov a bez balkónov).

7. Zastavanie prieluky v radovej zástavbe, alebo v nároží domového bloku je z hľadiska ochrany pamiatkového fondu opodstatnené, ak vedie k obnoveniu celistvosti domového radu, bloku, prípadne celého priestoru. Dôvodom nerealizovania zástavby prieluky novostavbou v kompaktnej zástavbe nie sú sekundárne realizované otvory v štítových murivách susedných objektov, prípadne využitie parcely pre účely statickej dopravy a pod. Potrebne je hmotovo uzavrieť najmä voľné prieluky na východnej strane námestia, či už formou nových objektov, alebo minimálne v štítniku tradičných murovaných plotov s bránami.
8. Nadstavby a úpravy existujúcich objektov v rámci jednotlivých plôch určených na revitalizáciu (rezervné plochy) budú predmetom individuálneho posúdenia, pričom ich objemové a výškové usporiadanie neprekročí parametre zastavanosti príslušného domového bloku, alebo niekoľkých susedných parciel.
9. Vhodný tvar strechy novostavieb v PZ musí vychádzať z architektonického kontextu strešnej krajiny okolitej zástavby, s prihliadnutím na historický kontext. Nová strecha musí architektonickým a urbanistickým spôsobom zhodnocovať okolitú strešnú krajinu a nesmie pôsobiť rušivo (objem, výška, proporcie a typológia).
10. Pri navrhovaní spôsobu a rozsahu presvetlenia podkrovia vychádzať z priestorových parametrov strechy a plošných parametrov strešných rovín a tiež zo širšieho architektonického a urbanistického kontextu. Nevhodný je neprimeraný počet a veľkosť strešných okien. Nevhodné je aj situovanie vikierov, do plochy strechy zapustených terás alebo loggií a iných novodobých prvkov do uličných strešných rovín, alebo chránených pohľadov, prípadne ich vzájomná kombinácia.
11. Pri výbere krytiny novostavby rešpektovať materiál, štruktúru, charakteristickú formu a farebnosť historickej strešnej krajiny v PZ. *S výnimkou sektoru „C“*, obmedziť použitie takých strešných krytín, ktoré neboli historicky doložené.
12. Architektonické riešenie hlavnej fasády novostavby situovanej do verejného priestranstva musí rešpektovať a zohľadňovať reprezentatívnu funkciu hlavnej fasády a tiež architektonické riešenia historických fasád susedných objektov.
13. Osadenie nového objektu navrhnuť vo všetkých podlažiach uličnej fasády na určenú hranicu ulice.
14. Neumiestňovať na hlavné fasády novostavieb architektonické prvky, ktoré sú v historickom území PZ nadmieru cudzorodé a pôsobia aj rušivo.
15. Pri novostavbách je nutné dodržať aj charakteristické výškové osadenie objektu vzhľadom na výšku terénu (chodník, vozovka).
16. Použitie materiálov s výstredne pôsobiacou povrchovou úpravou je nežiaduce. Nevhodné sú aj lesklé, nadmerne kontrastné, alebo atypické povrchové úpravy. (keramické exteriérové obklady, plastové dielce, obklady z betónových tvárnic kovové obkladové šablóny, veľkoplošné presklenia a pod.) Uvažované nové materiály, by mali z hľadiska štruktúry povrchu, materiálového pôsobenia, ako aj farby evokovať v území používané tradičné materiály.
17. Pri výbere farebnosti fasád novostavieb na území PZ je nutné zohľadňovať historickú farebnosť okolitých NKP a nehnuteľností tak, aby nevznikali disharmonické farebné vzťahy. Nežiaduce sú výrazne expresívne tóny fasádnych náterov. Vhodné sú pastelové odtiene v sýtosti, ktorá sa dá dosiahnuť prírodnými pigmentami.
18. Umiestnenie reklamných, informačných a technických zariadení na NKP a na

nehnutelnostiach v PZ bude odsúhlasené osobitným správnym aktom.

G.1.2.3. Požiadavky na vymedzenie reguláciu novej zástavby v rezervných plochách (najmä rezervné plochy, plochy po zaniknutých historických objektoch)

1. Rezervné plochy sú identifikované v mape č. 4 - Zásady a špecifikované v tabuľke s modrým záhlavím priloženej k tejto mape. Rezervné plochy sú určené pre obytné objekty, obytné objekty s pridanou funkciou obchodu, príp. drobnej remeselnej výroby (pôvodného „remeselníckeho domu“), respektíve polyfunkčné objekty. Sú to:
  - R1 plocha na východnej strane PZ, medzi námestím 1.Mája a Mlynskou ulicou, vedľa radnice, p.č.54/1, 55 po odbúranej historickej zástavbe, vrátane dvorovej časti
  - R2 plocha na východnej strane PZ, medzi námestím 1.Mája a Mlynskou ulicou, medzi novostavbou domu služieb a objektom potravín coop jednota, p.č. 49/1, 49/2, 50, 51/1, 51/2 po odbúranej historickej zástavbe, vrátane dvorovej časti
  - R3 plocha v juhozápadnej časti PZ, na začiatku Jelšavskej ulice, p.č. 571, ktorá ostala po asanovanom prízemnom objekte z 19. storočia
  - R4 plocha bývalých záhrad, v súčasnosti ešte miestami nezastavané parcely na východnej strane Tichej ulice po odbúraní hospodárskych objektov, p.č. 510, 511, 515/2, 516/1, 516/3, 519/1, 524/2, 529/1, 533, 537, 538, 540/2, 542/9, 545.
2. Z hľadiska zabezpečenia ochrany archeologických nálezov viesť inžinierske stavby prioritne v už existujúcich koridoroch.
3. Všetky osobitné náležitosti pre určenie regulatív rezervných plôch vychádzajú zo všeobecných požiadaviek a budú riešené individuálnym správnym aktom.

G.1.3. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu hodnotnej objektovej skladby pamiatkového územia

G.1.3.1. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu NKP

1. Stavebné zásahy a práce, ktoré súvisia so základnou ochranou, obnovou, rekonštrukciou, adaptáciou a s reštaurovaním NKP sú z hľadiska ochrany pamiatkového fondu a v zmysle znenia týchto zásad prípustnými stavebnými činnosťami.
2. NKP možno využívať v súlade s ich pôvodnou historickou funkciou alebo takou novou funkciou, ktorá rešpektuje pamiatkové hodnoty konkrétnej pamiatky - danosti, výraz, autenticitu, dispozíciu a iné dôležité charakteristiky. Je žiaduce preferovať také funkčné využitie NKP, ktoré vyžaduje najšetrnejšie a minimálne stavebné zásahy, alebo zmeny vo výrazovej, objemovej, materiálovej a ideovej podstate NKP.
3. Je nutné zachovať hmotnú podstatu a autenticitu NKP s rešpektovaním jej vierohodnej podoby, stavebného vývoja a pozitívnych stavebných premien. Všetky pozitívne zmeny NKP realizované v časovej kontinuite od vzniku až po súčasnosť sú predmetom pamiatkovej ochrany. Okrem iných pozitívnych zmien je ako pozitívna zmena v ochrane pamiatkového fondu chápané čiastočné prirodzené starnutie, degradácia alebo opotrebovanie materiálov – patina, ktorá tvorí prirodzenú súčasť NKP, ak rozsah, miera a stupeň starnutia, degradácie alebo opotrebovania materiálov nepresiahne objektívnu úroveň, nad ktorú nie je jej zachovanie žiaduce.
4. Architektonické, umeleckoremeselné a remeselné artefakty a prvky, stavebné techniky, technológie, pôvodné materiály, zariadenia, povrchové úpravy a iné prvky

charakteristické pre NKP je potrebné chrániť a zachovať. Je nutné uprednostňovať obnovu a opravu všetkých historických prvkov a súčastí NKP pred ich nahradením alebo vymenením za kópie okrem prípadov, keď rozsah a stupeň poškodenia originálu je objektívne a preukázateľne nezvratný.

5. Ak nie je možné zachovať autentickú hmotu alebo materiál historických prvkov, je nevyhnutné dodržiavať zásadu continuity. Pri výbere materiálu, technologického a remeselného postupu v najvyššej možnej miere dbať na zachovanie nadväznosti na pôvodný materiál, technologický a remeselný postup.
6. Pri realizácii obnovy dodržať zásadu reverzibility.
7. Zachovať všetky historické architektonické, umelecké alebo remeselné súčasti, prvky a detaily exteriéru a interiéru NKP – napr. výzdoba povrchov, komínové hlavice, okenné a dverné výplne, historické podlahy a dlážky, stropy, klenby, krovky, rôzne technické riešenia a pod.
8. Rešpektovať historický nosný a konštrukčný systém pamiatky a pri jeho sanácii použiť taký spôsob, ktorý najviac materiálovo, konštrukčne a technologicky zodpovedá historickému nosnému a konštrukčnému systému NKP a ktorý zároveň minimalizuje možné negatívne vplyvy na historické súčasti NKP.
9. Rešpektovať základné komunikačné a dispozičné riešenia NKP. Nové funkčné využitie v čo najväčšej miere prispôsobovať historickej dispozícii NKP.
10. Komplexnú obnovu NKP možno realizovať až na základe príslušného pamiatkového výskumu. Pamiatkový výskum môže byť nariadený aj pri čiastkových obnovách (napr. obnova fasády, obnova jednotlivých priestorov predmetnej pamiatky, obnova krovu a iných hodnotných častí a prvkov a pod.).
11. Pri obnove NKP je nutné klásť dôraz na kvalitu projektovania a kvalitu následnej realizácie jednotlivých stavebných alebo iných detailov, ktorých nezvládnutie môže veľmi negatívne ovplyvniť celkový výraz alebo inú podstatnú vlastnosť NKP alebo jej prezentácie.
12. Je nutné zachovať a udržiavať výškové a priestorové usporiadanie objektov NKP. Je neprípustné nadstavovať NKP v PZ o ďalšie podlažia, alebo zvyšovať obvodové múry pamiatky. Neprípustné sú aj prístavby k NKP v historicky neopodstatnených polohách. Prístavby dvorových krídiel situovať prioritne na plochách zaniknutej historickej zástavby.
13. Pri obnove murív a zvislých nosných konštrukcií je nutné:
  - a. Zachovať ich hmotnú, konštrukčnú a materiállovú podstatu. Minimalizovať perforovanie historických murív, zväčšovanie, resp. zamurovanie dverných, okenných, resp. iných otvorov.
  - b. V prípade nutnosti sanácie staticky narušených NKP je potrebné v prípravnej fáze zabezpečiť komplexnú analýzu príčin statického narušenia a popis súčasného stavu jednotlivých konštrukcií z hľadiska ich mechanickej pevnosti a stability. Pri príprave a realizácii sanácie statického zabezpečenia použiť taký druh technologických a materiállových postupov a technických riešení, ktorým sa zabezpečí mechanickej pevnosť a stabilita objektu s minimalizovaním negatívnych vplyvov na NKP.
  - c. Zo zásady zachovania continuity vyplýva prioritné použitie tradičných stavebných techník, stavebných materiálov, technologických a remeselných postupov, ktoré zodpovedajú konkrétnej NKP.
  - d. Pri obnove a údržbe historických konštrukcií trasovanie inžinierskych sietí a rozvodov alebo iných technických zariadení navrhnuť a viesť tak, aby sa minimalizovali zásahy do historickej hmoty.
  - e. Zachovať hmotnú podstatu nálezových situácií po odkrytí omietkových vrstiev

(otvory, ostenia, konštrukčné prvky, odľahčovacie oblúky, portály a iné prvky) a to aj v prípade, že nebudú prezentované.

14. Pri obnove stropov, klenieb a horizontálnych nosných konštrukcií je nutné:

- a. Zachovať ich hmotnú konštrukčnú a materiálovú podstatu v najväčšej možnej miere.
- b. Pri obnovách stropov rešpektovať a regenerovať ich historickú funkciu, konštrukčný princíp, príslušnú typológiu stropu a ich materiálovú podstatu.
- c. Pri obnovách stropov a klenieb zachovať všetky tvaroslovné, dekoratívne a funkčné prvky stropných konštrukcií – profiláciu, štukovú výzdobu, dekoratívne prvky, výtvarnú alebo farebnú povrchovú úpravu, historické vetracie alebo iné otvory. Pri obnove nezvratne poškodených alebo chýbajúcich častí stropov použiť príslušný identický materiál, konštrukciu a následne aj identické povrchové úpravy nových častí.
- d. Redukovať alebo nerealizovať nadmerné zaťaženie stropných konštrukcií, ktoré by mohlo mať za následok statické alebo stavebno-technické narušenie stropných konštrukcií alebo ich častí.
- e. Minimalizovať realizovanie akýchkoľvek novodobých stropných podhľadových konštrukcií pod historickými stropmi v celej ploche stropu alebo jeho časti.
- f. Klenby pamiatok, ako významnej súčasti horizontálnych stavebných konštrukcií jednotlivých stavebno-historických období, sú významným architektonickým, konštrukčným, remeselným a technickým stavebným dokumentom, ktorý je potrebné zachovať.
- g. Pri obnove klenbových systémov zabezpečiť statickú bezpečnosť a zachovaný stavebno-technický stav klenieb (hlavne pri stavebných prácach, keď sú klenby odhalené a vystavené poveternostným vplyvom, alebo zachované historické klenby suterénov asanovaných objektov pred negatívnymi vplyvmi ťažkých stavebných mechanizmov alebo iných negatívnych vplyvov).
- h. Pri obnove staticky narušených klenieb použiť také statické zabezpečenie, ktorého aplikácia vyžaduje minimálne stavebné zásahy do klenieb a úbytky historických materiálov klenieb.
- i. V klenbách je nežiaduce realizovať prierazy alebo väčšie otvory za účelom zmeny dispozície pamiatky, realizácie vertikálnych komunikácií – schodiská, výťahy a pod. Je neprípustné nadmerné zaťažovanie klenieb, ktoré môže ohroziť ich stavebnotechnický stav.
- j. Je nežiaduce realizovanie akýchkoľvek novodobých stropných podhľadových konštrukcií pod historickými klenbami v celej ploche klenieb alebo ich časti.
- k. Z hľadiska prezentácie klenieb je nežiaduce nevhodné viesť pod klenbami alebo cez klenby (s výnimkou klenieb suterénov) rozvody a potrubia, klimatizačné zariadenia alebo iné technicko – prevádzkové zariadenia, ktoré by negatívne ovplyvňovali prezentáciu klenieb. Rovnako je nežiaduce Dispozičné členenie historických zaklenutých priestorov sekundárnymi murovanými alebo inými priečkami.
- l. Pri výbere druhu, typu a veľkosti osvetľovacích telies zohľadňovať historickú konštrukciu a typológiu klenieb.

15. Historické suterény NKP predstavujú významný prvok jednotlivých stavebno-historických období a sú významným stavebným, architektonickým, konštrukčným a remeselným dokladom, ktorý je potrebné zachovať, regenerovať a prezentovať. Pri obnove suterénov je nutné:

- a. Zachovať všetky historické stavebné konštrukcie a architektonické časti (materiálové zloženie murív a klenbového systému, tvar klenieb, murivá, klenbové oblúky, niky, historické vstupy a schodiská, vetracie otvory a pod.).
  - b. Zachovávať a regenerovať pôvodný historický pôdorys suterénov a minimalizovať členenie suterénov novými sekundárnymi priečkami.
  - c. Pri obnovách klenieb suterénov zachovať odtlačky maltového spojiva od podporného debnenia. Je neprípustné povrchovo upravovať klenby a murivá suterénov rôznymi omietkovými systémami, cementovo-betónovým vyplňovaním ložných škár klenieb a murív, rôznymi farebnými náterovými hmotami alebo takými nátermi alebo systémami, ktoré by mohli spôsobiť materiálovú degradáciu murív a klenieb a ktoré by zároveň mohli zásadným spôsobom meniť historické vizuálne vlastnosti povrchov murív a klenieb suterénov.
  - d. Pri obnovách podláh suterénov minimalizovať použitie mokrých stavebných procesov. Je nežiaduce použitie plošných monolitických betónových vrstiev a mazaní, alebo takých skladieb podláh, ktoré môžu dlhodobo negatívne ovplyvniť optimálny hydrofyzikálny režim zemnej vlhkosti. V suterénoch pamiatok je žiaduce aplikovať plošne paropriepustné a dutinové konštrukcie podláh, ktoré budú v budúcnosti reverzibilne odstrániteľné bez úbytku pamiatkových hodnôt historických suterénov.
  - e. V suterénoch je neprípustné viesť rozvody, potrubia a iné technické zariadenia v historických vertikálnych a horizontálnych stavebných konštrukciách (murivá a klenbový systém). Rozvody, potrubia a iné technické zariadenia je nutné (i v závislosti od využitia priestorov) umiestňovať na povrchu historických stavebných konštrukcií – je neprípustné zasekávať trasy do historických murív a klenieb. Potrubia, rozvody a iné technické zariadenia je možné a žiaduce viesť aj v pozíciách pod novými podlahami.
  - f. Obnovovať historicky zaniknuté vstupy do suterénu.
16. Predmetom pamiatkovej ochrany sú historické strechy NKP na území PZ. Historické strechy pozostávajú z historických krovov, strešných plášťov a takých technických, stavebných alebo dekoratívnych prvkov, ktoré majú súvis s historickými strechami alebo sa vyskytujú v priestore historických striech (podstrešia) a sú nositeľmi pamiatkových hodnôt. Predmetom ochrany historických striech sú ich tradičné historické tvary, sklony strešných rovín, konštrukcie, hmoty, urbanistické proporcie a vzťahy vo väzbe na okolitú historickú strešnú krajinu PZ. Predmetom pamiatkovej ochrany sú aj všetky historické charakteristické prvky a detaily historických striech ako sú štíty, atiky, dekoratívne prvky, strešné okienka, vikiere, klampiarske prvky a detaily striech, komínové telesá, vetracie otvory a podobne. Základnou požiadavkou zachovania a udržiavania dobrého stavebno-technického stavu historických striech je ich pravidelná a dôkladná základná údržba. Pri obnove historických striech NKP je nežiaduce:
- a. Meniť tvar historických striech, sklon strešných rovín, výšku hrebeňa strechy.
  - b. Upravovať nevhodným a neopodstatneným spôsobom priestorové vzťahy spodného okraja strešných rovín vo vzťahu ku korunnej rímse.
  - c. Odstraňovať nefunkčné komínové telesá alebo historické komínové hlavice.
  - d. Vikiere, zapustené terasy a loggie na strechách NKP je možné realizovať len v historicky doložených polohách, novotvary iba výnimočne mimo exponovaných pohľadov interiérov ulíc a verejných priestranstiev. Je neprípustné vytváranie neproporčne hmotovo a rozmerovo veľkých vikierov, súvislých pásových vikierov alebo vikierov bez dostatočného vzájomného odstupu.

17. Všetky historické hodnotné krovy NKP sú predmetom pamiatkovej ochrany. Predmetom ochrany je historický konštrukčný systém a jednotlivé historické prvky krovových konštrukcií.
- Pri regenerácii a obnove krovových konštrukcií postupovať podľa zásady zachovania autenticity konštrukcií a prvkov a podľa zásady materiálovej a remeselnej kontinuity. Regenerácia a obnova krovových konštrukcií je založená na konzervácii autentických konštrukcií a prvkov. V prípade nutnosti lokálnej výmeny nezvratne poškodených prvkov je žiaduce použiť rovnaký materiál a remeselný postup.
  - Na území PZ je žiaduce obmedziť vstavby do podkrovií NKP. Vstavba, ktorej realizácia si vyžaduje odstránenie podstatnej časti historického krovu je neprípustná.
  - Nové vstavby do priestorov podkrovia NKP je nutné realizovať maximálne v jednom podlaží, v prípade výškovo rozmerných krovov je možná realizácia otvorenej galérie aj v druhej úrovni.
  - Vstavby do podkrovií primárne riešiť ako veľkopriestory s pohľadovo vnímateľnými krovovými konštrukciami vrátane krokiev.
  - Presvetlenie priestorov nových podkrovných vstavieb v strešných rovinách orientovaných do verejných priestranstiev možno riešiť len formou strešných okien. Perforovanie strechy strešnými oknami riešiť v minimálne nutnom optimálnom počte a veľkosti.
  - Realizácia vstavieb do podkrovií v prípade úzkych dvorových krídel, hospodárskych stavieb a takých objektov, ktorých vnútorné rozmery nevyhovujú minimálnym štandardom a požiadavkám pre realizáciu podkrovných priestorov z hľadiska ich optimálnych rozmerových parametrov je nežiaduca.
18. Pri výmene strešnej krytiny NKP použiť taký druh a materiál strešnej krytiny, ktorý vychádza z poznania objektu, pamiatkového výskumu alebo z miestnych analógií. Pri výmene strešnej krytiny je neprípustné použitie novodobých nekvalitných napodobení historických krytín, alebo použitie nových druhov krytín, ktoré nemajú žiadne opodstatnenie na území PZ, napr. profilované (poplastované) plechové pláty imitujúce kusovú krytinu, resp. v tvare trapézového plechu, profily z vlnitých vláknocementových, alebo plastových dielcov, bitúmenové pásy, asfaltové šindle a podobne. Nevhodné sú i niektoré moderné tvary pálených a betónových krytín.
19. Štítové a parcelačné múry dvorových krídel zachovať v kompaktnom stave. V štítových murivách je nežiaduce vytváranie okenných alebo vstupných otvorov. Pri obnove štítových murív NKP, parcelačných múrov a parcelačných stien dvorových krídel zohľadňovať ich utilitárnu funkciu vo vzťahu k reprezentačnej funkcii hlavných fasád NKP – povrchovú úpravu štítových murív a parcelačných múrov dvorových krídel odlišiť od povrchovej úpravy hlavných fasád.
20. Pri obnove balkónov, pavlačí a loggií je nutné zachovať tvar, pôvodné tvaroslovné, konštrukčné a umelecko-remeselné prvky a materiálujú skladbu historických balkónov, pavlačí a loggií NKP. Nové konštrukcie (pevné prestrešenia, podhlády, zasklievanie balkónov, pavlačí a loggií, zateplenie, slnolamy) sú nevhodné. Nevhodné je aj vytvárať nové balkóny, pavlače a loggie na NKP bez relevantnej historickej opodstatnenosti.
21. Je nutné zachovať, regenerovať a obnovovať historické schodiskové konštrukcie ako súčasť exteriérov a interiérov objektov NKP vrátane ich konštrukčných, tvaroslovných a dekoratívnych súčastí (nosné vonkajšie a murivá, klenby nad ramenami a podestami, podesty a stupne alebo ich obklady, schodnice, zábradlia, madlá a pod.) Je nutné

zachovať pôvodnú komunikačnú funkciu schodiskového priestoru a súvisiace komunikačné prístupy, zachovať priestor schodiska v pôvodnom tvare, polohe a umiestnení.

22. Je nutné zachovať zábradlia, mreže a doplnkové alebo dekoratívne kovové prvky ako súčasť objektov NKP (zábradlia, okenné, dverné mreže, okopníky a ďalšie kovové detaily). Poškodené mreže a zábradlia a ostatné kovové prvky dopĺňať v identickom materiáli a rovnakou technológiou s rešpektovaním tvaru, profilácie, členenia a farebnosti. V prípade, že sa nezachovali pôvodné zábradlia, mreže a ostatné kovové prvky, nové prvky vyhotovovať na základe poznania historického kontextu a slohových analógií.
23. Historické výplne okenných a dverných otvorov sú nositeľmi pamiatkových hodnôt a sú cennou súčasťou exteriéru a interiéru objektov v PZ a podieľajú sa na ich architektonickom výraze. Pri obnove NKP je nutné:
  - a. Zachovať, regenerovať a obnovovať historické výplne okenných a dverných otvorov NKP.
  - b. Zachovať autentickú hmotu týchto stavebných prvkov a všetkých ich častí (vrátane obloženia, kovania, kľučiek, staršieho skla, spojovacích a stužujúcich prvkov, náterov a iných povrchových úprav).
  - c. Uprednostniť opravu a repasáciu historických výplní okenných a dverných otvorov pred realizáciou kópií alebo novotvarov.
  - d. V prípade, že rozsah a stupeň poškodenia originálu je preukázateľne nezvratný, je prípustné nahradiť originál tvarovou, konštrukčnou a materiálovou kópiou.
  - e. Chýbajúce výplne historických okenných a dverných otvorov vyrobiť podľa podobných hodnotných starších prvkov zachovaných na objekte a dbať o vytvorenie identickej kópie (tvarovej aj materiálovej). Ak sa na budove nezachovali takéto konštrukcie, je nutné vychádzať z historických a regionálnych analógií.
  - f. Pri konzervácii, údržbe, opravách a rekonštrukciách historických okien, dverí a iných podobných prvkov a všetkých súčastí (vrátane obloženia, kovania, kľučiek, skla, spojovacích prvkov, náterov a iných povrchových úprav) je vhodné dať prednosť pôvodnému spôsobu vyhotovenia, spojenia, upevnenia a používať materiály totožné s autentickým materiálmi.
24. Historické omietky (bez ohľadu na vek, umeleckú hodnotu, zdobnosť, kvalitu výtvarného poňatia, stupňa poškodenia) tvoria súčasť NKP, jej materiálnej, dokumentárnej a výtvarnej podstaty, čím sú predmetom pamiatkovej ochrany. Pri obnove omietok je nutné postupovať vo väzbe na podmienky technologického a remeselného spracovania materiálu, a to:
  - a. Rešpektovať výskumom, resp. z analógií doloženú skladbu materiálu, druh a podiel jednotlivých zložiek (použitých tradičných spojív a zodpovedajúcich plnív a prímiesí v štruktúre, zrnitosti a farebnosti).
  - b. Pri obnovách šetrne odstraňovať následky neodborných úprav, ktoré znehodnotili historickú architektúru (najmä nepriedušné nátery, betónové vysprávky, nástreky a pod.).
  - c. Chýbajúce časti štukovej výzdoby, resp. architektonické a dekoratívne prvky realizovať v pôvodnom tvare, členení a materiáli – analogicky podľa zachovaných častí.
25. Fasády NKP sú ucelené architektonické kompozície, ktorých súčasťou je architektonické členenie a umelecko-remeselné prvky (štuková a maliarska výzdoba a pod.). Pri ich obnove je nutné:

- a. Zachovať a regenerovať historickú podstatu fasády a parteru (hmotnú aj estetickú), najmä slohový výraz, členenie, rytmizáciu, osovosť, gradáciu, akcenty, tvaroslovie, tektoniku, proporcie plôch, veľkosť otvorov, kompozičné vzťahy a pod. Analytickú prezentáciu výsledkov pamiatkového výskumu uplatniť len výnimočne v mimoriadne odôvodnených prípadoch.
  - b. Zachovať a regenerovať autentickú hmotu historických okien, dverí, vrát, výkladov, okeníc, mreží a pod. Zmeny osadenia výplní (brán, vstupných dverí, okien, výkladov) a utilitárne stavebné úpravy ostenia sú prípustné len v odôvodnených prípadoch. Pri obnove fasád je nutné preferovať tradičné materiály, technológie a postupy.
  - c. Odstrániť následky nevhodných stavebných úprav (nepriedušné nátery, betónové vysprávky a nástreky, keramické, kamenné a umelokamenné obloženia parterov a soklov a pod.).
  - d. Farebnosť fasád sa určuje na základe vyhodnotenia sondáže takto zameraného pamiatkového výskumu. V prípade, že nie je možné zistiť autentickú farebnosť, bude určujúca typická farebná úprava pre daný slohový výraz. Je neprípustná realizácia výrazne expresívnych odtieňov farieb alebo vzájomne disharmonických farebných kombinácií.
26. Predmetom pamiatkovej ochrany sú všetky historické podlahy NKP (ich materiálová a konštrukčná skladba). Pri ich obnove je nutné:
- a. Zachovať všetky typy a druhy historických podláh – drevené, keramické, keramitové, liate terazzo, kamenné alebo betónové podlahy alebo iné povrchové úpravy charakteristické pre dané obdobie a funkciu interiérového alebo exteriérového priestoru.
  - b. Pri obnove a regenerácii nezachovaných interiérových a exteriérových podláh NKP (materiál, konštrukcia, typ, farebnosť, povrchová úprava, veľkosť prvkov podláh alebo dlažobného materiálu, spôsob a raster uloženia a prípadné záverečné povrchové úpravy, ochranné alebo farebné nátery) je potrebné postupovať na základe pamiatkového výskumu alebo jednotlivých analógií.
  - c. Fragменты zachovaných historických interiérových alebo exteriérových podláh alebo dlažieb je žiaduce vhodným spôsobom a v primeranom rozsahu zakomponovať do nových podláh alebo dlažieb za účelom prezentácie podlahového a dlažobného materiálu.
  - d. Nový dlažobný alebo podlahový materiál je potrebné prispôbiť historickým materiálom veľkosťou, spôsobom kladenia a vizuálnymi vlastnosťami.
27. Výtvarné diela a umelecko-remeselné prvky sú integrálnou súčasťou NKP a sú predmetom pamiatkovej ochrany. Spôsob obnovy (umeleckoremeselný alebo reštaurátorský) výtvarných diel a umeleckoremeselných prvkov sa stanoví na základe pamiatkovej hodnoty konkrétneho diela. Konkrétne stanovenie požiadaviek obnovy bude uvedené v osobitnom správnom akte. Pri ochrane týchto prvkov je nutné:
- a. Odbornou údržbou, stabilizáciou a konzerváciou výtvarných diel a umelecko-remeselných prvkov predchádzať ich poškodeniu, čím sa predíde rozsiahlym reštaurátorským zásahom.
  - b. Základnou požiadavkou pri reštaurovaní kultúrnych pamiatok a ich súčastí je fyzická záchrana výtvarných diel a umelecko-remeselných prvkov ako celku.
  - c. Nové materiály a zásahy, ktorými sú výtvarné diela a umelecko-remeselné prvky obnovované (reštaurované) musia byť odlišiteľné a podľa možnosti reverzibilné.
  - d. Na základe slohovo - formálnej analýzy, komplexnej komparácie reštaurovaného

diela, umelecko - historického vyhodnotenia, posúdenia archívnych prameňov a analógií, resp. vyhodnotenia výsledkov reštaurátorského výskumu prinavrátit' v najvyššej možnej miere slohovú čistotu, ktorá bude zodpovedať obdobiu vzniku výtvarného diela.

- e. Pri voľbe metodiky reštaurátorského zásahu individuálne zohľadniť možnosti realizácie technológie, stanoviť vhodnú mieru retuší a citlivého výtvarného a vizuálno – estetického scelenia reštaurovaných diel.
- f. V odôvodnených prípadoch je možné použiť substitučnú metódu regenerácie (nahradenie iným materiálom) časti diela.
- g. Výtvarné diela a umelecko-remeselné prvky zachovať na mieste, pre ktoré boli pôvodne určené. Jednotlivé časti výtvarného diela, ktoré sú jeho integrálnou súčasťou, nemôžu byť od neho oddelené.

28. Historická technická infraštruktúra a technické zariadenia sú taktiež predmetom pamiatkovej ochrany. Pri obnove je nutné:

- a. Zachovať tie historické technické zariadenia a infraštruktúru NKP, ktoré sú predmetom pamiatkovej ochrany ako nositeľov pamiatkových hodnôt dokumentujúcich technické a stavebné riešenia doby ich vzniku.
- b. Hodnotné historické technické zariadenia obnoviť a využiť pre rovnakú alebo podobnú funkciu alebo vhodnou formou konzervovať.
- c. Nevyhnutné nové technické zariadenia ich rozvody (rozvodné a meracie skrine alebo prístroje, rozvody sietí, antény, klimatizačné zariadenia, vývody vykurovacích zariadení a pod.) umiestňovať alebo viesť v takých pozíciách, ktoré zodpovedajú pamiatkovým hodnotám objektu a nárokom na primeranú pamiatkovú prezentáciu.
- d. Nové rozvody (podľa účelu využitia priestoru) je žiaduce viesť po povrchu stavebných konštrukcií alebo v trasách starších rozvodov s minimalizovaním takých nových trás, ktoré by narušili historické konštrukcie a ich historické povrchové úpravy.
- e. Pri projektovaní a realizovaní technických rozvodov minimalizovať prieryzy v historických murivách. Je neprípustné viesť trasy technických rozvodov tak, aby narušili historické kamenné články ostení, okien, schodísk, a iných architektonických prvkov.
- f. Technické zariadenia a rozvody povrchovo upraviť tak, aby sa minimalizovali rušivé farebné kontrasty s okolitými časťami kultúrnej pamiatky (farba stien, podláh, kamenného muriva v suterénoch a podobne).
- g. Technické zariadenia počítačových sietí, telekomunikačné antény, GSM antény, satelitné zariadenia v tvare parabol a v iných veľkorozmerných tvaroch nie je možné osadzovať na NKP. Výnimku tvoria technické zariadenia súvisiace s bytovou funkciou a tie osadzovať iba v opodstatnených prípadoch na neexponovaných miestach dvorových fasád.

29. Pri sanácii objektov proti vlhkosti je nutné:

- a. Odstrániť sekundárne negatívne stavebné zásahy do NKP zapríčiňujúce nedostatočné vetranie alebo zvýšené vlhnutie murív, alebo ich upraviť tak, aby sa docielil optimálny stav.
- b. Odstrániť súvislé betónové vrstvy v suterénoch, nevhodné obklady stien, nevhodné cementové omietky a nástreky, rôzne chyby klampiarskych a stavebných detailov spôsobujúcich zatekanie dažďovej vody, rôzne nesprávne realizované odvodňovacie systémy a pod.

- c. Nové úpravy realizovať spôsobom zamedzujúcim vlhnutie (odseparované sokle, odvetrané podlahy atď.). Pri komplexných sanáciách vlhkosti NKP postupovať na základe prípravnej dokumentácie príslušného odborníka analyzujúcej príčiny nežiaducej vlhkosti a možné alternatívy sanácie.
- d. Pri výbere vhodnej metódy sanácie proti vlhkosti je potrebné vybrať takú, ktorej realizácia spôsobí najmenší úbytok pamiatkových hodnôt a zároveň nenaruší estetický vzhľad objektu.

29. Pri riešení vykurovania a zateplovania NKP je nutné dodržať tieto požiadavky:

- a. Zateplovanie fasády objektov NKP je neprípustné, v odôvodnených prípadoch je možné zatepliť štítové murivá. Povrchová úprava takéhoto zateplenia má byť realizovaná tradičným spôsobom (krúženou jadrovou omietkovou v neutrálnej farebnosti).
- b. Vykurovanie NKP je nutné navrhnuť a realizovať tak, aby sa nenarušili pamiatkové hodnoty a estetický vzhľad objektu.
- c. Osadzovanie lokálnych vykurovacích zariadení s vývodom spalín a vetraním do uličných fasád je neprípustné.

G.1.3.2. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu objektov vytypovaných na vyhlásenie za NKP a objektov s pamiatkovou hodnotou

1. Objekty vytypované na vyhlásenie za NKP (na mape č. 3 a 4 vyznačené oranžovou farbou + tabuľka) - svojim pôdorysným založením, výškovým a priestorovým usporiadaním a výrazom exteriéru spoluvytvárajú historickú urbanistickú štruktúru pamiatkového územia PZ, ktorá je ako celok predmetom pamiatkovej ochrany.
2. Medzi objekty s pamiatkovou hodnotou (na mape č.3 a 4 vyznačené tmavohnedou farbou + tabuľka) sú zaradené objekty dotvárajúce historicko – urbanistické prostredie, ktoré rešpektujú všetky pozoruhodné časti budovy, jej tradičný rámec, situáciu, vyváženosť kompozície a vzťahy k okolitému prostrediu. Obnovujeme ich umelecko-remeselným spôsobom.
  - a. Pri úpravách objektov vytypovaných za NKP a objektov s pamiatkovou hodnotou platia tie požiadavky z kapitoly G.1.3.1. (Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu NKP), ktoré sa vzťahujú najmä na objemové členenie, výškové usporiadanie a architektonické riešenie exteriéru predmetných objektov.
  - b. Neopodstatnené účelové asanácie objektov vytypovaných za NKP a objektov s pamiatkovou hodnotou sú neprípustné.

G.1.3.3. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu nehnuteľnosti s rušivými prvkami vo vzťahu k pamiatkovým hodnotám územia (na mape č.3 vyznačené abecedne fialovou +tabuľka). Objekty zaradené do tejto kategórie svojím pôdorysným založením, alebo výškovým a priestorovým usporiadaním, prípadne výrazom exteriéru alebo zlým technickým stavom narúšajú historickú urbanistickú štruktúru PZ. Požiadavky na možnosť nápravy konkrétneho rušivého prvku sú uvedené priamo v tabuľke.

G.1.3.4. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu ďalších nehnuteľností v pamiatkovej zóne.

Do tejto kategórie patria objekty, ktoré urbanisticky, architektonicky a funkčne nepôsobia v prostredí PZ rušivo. Ich architektonické stvárnenie nevykazuje pamiatkové hodnoty. Ide

prevažne o objekty a novostavby z druhej polovice 20. storočia, situované na mieste zaniknutej historickej zástavby a zachovávajú historický urbanizmus, prípadne objekty, ktoré vznikli výraznou prestavbou historických stavieb. Tieto objekty je nutné:

1. Udržiavať v trvale dobrom stavebnotechnickom stave vrátane ich prostredia a uplatňovať taký spôsob ich využívania, ktorý nie je v rozpore s ochranou pamiatkového územia PZ.
2. S ohľadom na rôznorodosť pamiatkového územia musia prístavby a nadstavby v území rešpektovať predovšetkým kontext svojho okolia. Prípustný priestorový rozsah nadstavieb, prístavieb posúdi krajský pamiatkový úrad individuálne s ohľadom na ich okolie.

G.1.4. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu prvkov uličného interiéru a uličného parteru

Uličný interiéru predstavuje komunikačná plocha jednotlivých ulíc vymedzená fasádami objektov, oplotením, uličnou čiarou. Jeho súčasťou je uličný parter, povrchy komunikácií a verejných priestranstiev, prvky zelene v uličnom interiéru, uličné osvetlenie, prvky drobnej architektúry a ostatného vybavenia, umelecké artefakty, informačné, reklamné a propagačné zariadenia, sezónne terasy a sedenia, technické zariadenia a pod.

G.1.4.1. Požiadavky pre zachovanie, údržbu a regeneráciu uličného parteru

Zachovať a v opodstatnených prípadoch obnoviť funkciu historicky daného parteru uličných fasád (s typickou osovosťou okenných a vstupných otvorov, architektonickým a výtvarným riešením, rytmom, tektonikou, výplňami otvorov a pod.).

G.1.4.2. Požiadavky pre regeneráciu povrchov komunikácií a verejných priestranstiev

1. Komunikačná sieť historických ulíc a verejných priestranstiev je daná a vývojom stabilizovaná. Výnimku tvorí trasovanie komunikácií (najmä peších) v sektore „B“, kde by bolo vhodné na základe komplexnej urbanistickej štúdie opätovne predefinovať priestor s ohľadom na význam vodného hradu a priľahlého parku.
2. Pri povrchových úpravách spevnení komunikačnej siete a verejných priestranstiev prihliadať na účel využitia (vozovka, pešie plochy).
3. Zachovať vyvinuté výškové členenie a modeláciu terénu na všetkých uliciach s výnimkou priestoru okolo historickej „utopenej“ kašne v južnej časti námestia, kde navýšený upravený terén je potrebné korigovať vytvorením stupňov (schodov z južnej a východnej strany), ktoré by sprístupnili kašňu a opätovne ju primerane začlenili do námestia.
4. Nový dlažobný, alebo podlahový materiál je potrebné prispôbiť historickým materiálom veľkosťou, spôsobom kladenia a vizuálnymi vlastnosťami.
5. Povrch vozoviek určených pre cestnú dopravu je alternatívne možné s ohľadom na osobitné nároky realizovať aj z iných ako tradičných materiálov (napr. živičný povrch).
6. Rešpektovať nivelety existujúcich vstupov do objektov, výškové rozdiely prednostne riešiť v rámci dispozície objektu.
7. Minimalizovať situovanie a rozsah technickej infraštruktúry v spevnených povrchoch, v nevyhnutných prípadoch ich vizuálne eliminovať.

G 1.4.3. Požiadavky pre regeneráciu oplatenia

Oplatenie vymedzujúce parcelu na uličnej čiare tvorí uličný parter.

1. Zachovať a udržiavať historické oplatenia v ich originálnej podobe, resp. obnoviť ich v identických tvaroch, materiáloch a farebnosti. V častiach dvoch asanovaných prieluk na

námestí boli aj vysoké murované oplotenia s bránami. Ako dočasné riešenia by bolo možné vymedziť (uzavrieť) priestor námestia aj takouto formou.

2. Oplotenie nesmie svojím rozsahom a vzhľadom narušiť historický výraz prostredia a okolitých stavieb.
3. Nové vymedzenia parciel na uličnej čiare riešiť tradičným spôsobom pre danú časť pamiatkového územia (plný omietaný múr, plotové výplne na podmurovke, latkový drevený plot,). Drôtené pletivo možno považovať za akceptovateľné, ale zväčša dočasné riešenie vymedzenia pozemku.

G.1.4.4. Odôvodnenie a požiadavky pre uličné osvetlenie a nasvetlenie uličných interiérov je primárne funkčno-účelovým prvkom a svojim stvárnením je estetickým doplnkom ulice.

1. Pri novom riešení verejného osvetlenia je vhodné vychádzať z archívnej obrazovej dokumentácie, nadviazať na miestne historické formy a použiť ich kópiu alebo parafrázu.
2. Druhou možnosťou je navrhnutie, prípadne použitie novodobého typu svietidla, ktoré by malo byť čo najnenápadnejšie a v striedanej forme.
3. Osvetlenie je možné situovať na stĺpoch v línii na predele chodníkov pozdĺž domoradií a vozovky, prípadne ako konzolové svietidlá na fasádach v úzkych uliciach.
4. Realizáciu prvkov verejného osvetlenia – druh, typ, veľkosť, tvar, materiál a iné podstatné charakteristicky prispôbiť danostiam jednotlivých ulíc.

G.1.4.5. Požiadavky na prvky drobnej architektúry a ostatného vybavenia

1. Prvky drobnej architektúry a ostatného vybavenia (stánky, telefónne búbky, picie fontánky, lavičky, koše, informačné zariadenia, stojany na bicykle, nádoby mobilnej zelene a pod.) uplatniť ako dotvárajúce prvky uličného interiéru.
2. Pri návrhu prvkov drobnej architektúry vychádzať z tradičných tvarov, foriem, materiálov a ich farebnosti (kameň, drevo, kov, sklo...).
3. Na všetkých prvkoch drobnej architektúry uplatniť princíp originality.
4. Pri situovaní prvkov drobnej architektúry v uličnom interiéri prihliadať na ich funkčnosť a ich rozsah minimalizovať.
5. V PZ neumiestňovať technické zariadenia (chladiarenské boxy, typizované kiosky a bunky a sezónne prístrešky). Umiestnenie takýchto zariadení je možné pripustiť mimo pohľadovo atakovaných polôh z verejne prístupných priestorov.

G.1.4.6. Požiadavky pre zachovanie existujúcich a umiestnenie nových umeleckých diel a artefaktov.

Medzi diela drobnej architektúry patria napr. sochy, pomníky, pamätníky, kríže a ďalšie stavebné prvky a s nimi súvisiace časti (podnož, schodiskové stupne, dlažba, ohrada a plot). Historické umelecké diela a artefakty sú súčasťou autentického obrazu sídla a sú predmetom ochrany pamiatkového územia.

1. Sochy, plastiky, pomníky, pamätníky a ostatné umelecké diela a artefakty uplatniť ako dotvárajúce prvky uličného interiéru. Umiestnenie a vizuálne návrhy budú odsúhlasené v individuálnom správnom akte.
2. V PZ neumiestňovať nové diela malej architektúry nízkej umeleckej úrovne, cudzorodé a nevhodné motívy a nové dominanty.
3. Pri novotvaroch uplatniť princíp originality diela.
4. Odporúčame premiestniť pamätník padlých v SNP z ústredného priestoru južnej časti námestia na iné adekvátne miesto, napr. k domu smútku na cintorín. Kvalita jeho

výtvarného vyhotovenia nezodpovedá významu historického prostredia v centrálnej časti PZ.

G.1.4.7. Požiadavky pre umiestnenie informačných, reklamných a propagačných zariadení

1. Informačné, reklamné a propagačné zariadenie umiestnené na NKP a nehnuteľnosti v pamiatkovom území musí zohľadňovať architektonický a estetický výraz objektu - základné členenie priečelia a jeho významné detaily (vstupné portály, rímsy, pilastre).
2. Informačné, reklamné a propagačné zariadenia riešiť na vysokej umelecko-remeselnej a výtvarnej úrovni s uprednostnením originálnych stvárnení.
3. Umiestnenie reklám, označenia prevádzok a informačných zariadení je neprípustné: na strechách objektov, na výtvarných dielach, na zábradlí balkóna, na technických nosičoch v interiéri mesta v polohách, ktoré obmedzujú pohľad na architektúru objektov, alebo ich hodnotné časti.
4. Minimalizovať umiestnenie reklám, označenia prevádzok a informačných zariadení na plochách výplní okenných a dverných otvorov a na vyšších poschodiach objektov nad úrovňou parteru.
5. Plošné reklamy krabicového typu sú na historických objektoch neprípustné, na ostatných objektoch nežiaduce.
6. Reklamné nápisy a logá maľované priamo na hlavnú fasádu objektov sú prípustné len na základe historických analógií. Veľkosť nápisov a kompozičné usporiadanie musí rešpektovať proporcie parteru a fasády.
7. Označenie prevádzok realizovať formou nápisov zo samostatných písmen, resp. v odôvodnených prípadoch plošnými tabuľovými reklamami, navrhnutými individuálne s ohľadom na charakter fasády a parteru s vysokou grafickou úrovňou spracovania. Veľkosť reklám a kompozičné usporiadanie musí rešpektovať proporcie parteru, fasády. Spôsob nasvetlenia reklám môže byť len minimálny a nesmie pôsobiť rušivo.
8. Na pamiatkach a nehnuteľnostiach v pamiatkovom území s niekoľkými prevádzkami je možné na fasáde situovať len jeden nápis formou samostatných písmen. Pre ostatné prevádzky v objekte označenie riešiť vývesným štítom, resp. združeným vývesným štítom. Výberovo je prípustné umiestnenie jednotne riešených tabuliek minimálnych rozmerov osadených plošne.
9. Reklamné, informačné a propagačné zariadenie nesmie zasahovať do významných pohľadov v interiéri pamiatkového územia. V pamiatkovom území je vylúčené situovanie veľkoplošných reklám, bilbordov, banerov, bigbordov a veľkoplošných obrazoviek.

G.1.4.8. Požiadavky pre vybavenie pamiatkového územia sezónnymi terasami a sedeniami

Sezónne terasy a sedenia sú dočasnými stavbami a svojím architektonickým stvárnením, objemovými parametrami, použitými materiálmi a dôsledkami užívania nesmú znehodnocovať pamiatkové územie.

1. Situovanie sezónnych terás a sedení je viazané na letnú sezónu.
2. Kryté letné terasy je možné riešiť formou ľahkej demontovateľnej konštrukcie v primeranom objeme a hmote. Prekrytie letnej terasy je nutné minimalizovať.
3. Osadenie letného sedenia a terás nesmie znehodnotiť povrch verejných komunikácií a priestranstiev.
4. Letné sedenia riešiť na vysokej dizajnerskej úrovni, z kvalitných materiálov, bez nadbytočných rušivých a reklamných prvkov. Platí to aj pre už jestvujúcu letnú terasu v severozápadnej časti námestia, ktorú by bolo vhodné odčleniť od objektu a minimálne zmeniť materiál krytiny z asfaltových lepeniek na hodnotnejší materiál.

G.1.5. Požiadavky na zachovanie charakteristických pohľadov v území

1. Novostavby v PZ nesmú rušivo ovplyvňovať pôsobenie historických dominánt a charakteristickej panorámy sídla.
2. Zachovať, chrániť charakteristické diaľkové pohľadové uhly na pamiatkovú zónu (č.1 – č. 6) na mape č. 1 – širšie vzťahy a významné pohľadové uhly v interiéri pamiatkového územia (č. 1 – č. 11) na mape č. 4. Je neprípustné narušiť siluetu PZ prezentovanú v predmetných pohľadoch výstavbou nových dominánt.
3. Pri regenerácii sídla je nutné zachovať jeho historickú priestorovú gradáciu a pri stavebných úpravách v území a pri úprave zelene zabezpečiť, aby nedochádzalo k jej narušeniu.

G.1.6. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu archeologických nálezísk

1. Zachovať archeologické náleziská.
2. K stavebnej činnosti, v rámci ktorej sa počíta so zasahovaním do terénu, je možné pristúpiť až po realizácii pamiatkového – archeologického výskumu. O výskume rozhodne Krajský pamiatkový úrad.
3. V odôvodnených prípadoch sa pripúšťa realizovať pamiatkový – archeologický výskum paralelne so stavebnou činnosťou.
4. Projektovú dokumentáciu stavby možno vyhotovovať na základe a po realizácii pamiatkového – archeologického výskumu, o nevyhnutnosti ktorého rozhodne Krajský pamiatkový úrad.
5. Regenerovať archeologické náleziská, určené na prezentáciu, v súlade s výsledkami archeologického pamiatkového výskumu.

G.1.7. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu zelene v pamiatkovom území

G.1.7.1 Požiadavky na úpravu záhrad, nádvorí a ostatných plôch

1. V optimálnom rozsahu zachovať a regenerovať funkciu dvorov a záhrad – plochy dvorov a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene.
2. Plochy záhrad, nádvorí a ostatných plôch neprestrešovať.
3. Pri obnove, rekonštrukcii vydláždených plôch exteriérov je potrebné v maximálnej možnej miere zachovať, využiť a regenerovať historický dlažobný materiál (kamenné platne alebo kocky), rovnako historickú niveletu dlažieb a terénny profil dláždených plôch.
4. Fragменты zachovaných historických exteriérových dlažieb je v odôvodnených prípadoch žiaduce vhodným spôsobom a v primeranom rozsahu zakomponovať do nových dlažieb za účelom prezentácie. Nový dlažobný alebo podlahový materiál je potrebné prispôbiť historickým materiálom, veľkosťou, spôsobom kladenia a vizuálnymi vlastnosťami.

G.1.7.2 Požiadavky na zachovanie, ochranu, úpravu a údržbu nosných prvkov systému zelene **Všeobecné požiadavky pre celé pamiatkové územie**

1. Priznať zeleni pri zásahoch do urbanistickej štruktúry pamiatkového územia vývojom získané miesto a postavenie.
2. Rešpektovať tie vývojové vstupy do systému zelene, ktoré doň priniesli pozitívny estetický efekt a negatívne zásahy eliminovať.

3. Považovať plošnú aj priestorovú porastovú štruktúru za špecifický kompozičný prvok živej podstaty, narastajúci a odumierajúci, ale obnoviteľný, v súlade s Florentskou chartou.
4. Zohľadniť pri obnove zelene základný fakt, že plnohodnotné uplatnenie jednotlivých drevín v ploche aj v priestore je dosiahnuteľné len v časovo dlhodobom horizonte.
5. Uprednostniť pri výsadbách v pamiatkovom území dreviny domáceho pôvodu a z cudzokrajných len tie, ktorých vzhľad a tvar je domácim druhom podobný.
6. V sadovníckych úpravách uprednostňovať listnaté dreviny pred ihličnatými drevinami, ihličnaté dreviny uplatniť len výberovo a ako doplnkové.
7. Udržiavať proporčné pomery porastovej štruktúry a architektúry a trvalo ich zabezpečiť výberom vhodných rastlinných druhov do výsadiel pri obnove, pravidelnou údržbou a starostlivosťou.
8. Zvýšiť a trvalo zabezpečiť systematickú údržbu všetkých parkovo upravených plôch a prezentovať okrem iných funkcií aj estetické pôsobenie zelene v zastavanom území.

Nosné prvky systému zelene

1. Zachovať, udržiavať a obnovovať nosné prvky systému zelene pamiatkového územia
2. Považovať za nosné prvky systému zelene prvky typické, jednoznačne sa viažuce na konkrétne historické územie Štítnika, jedinečné a charakteristické tak ako v minulosti vznikli a zachovali sa doposiaľ.
3. Nosnými prvkami systému zelene v pamiatkovom území sú:
  - a. uličné aleje v líniových zelených pásoch; (ozn. v graf.č. 1, 2, 3, 4, 5)
  - b. malé sadovnícky upravené plochy v uličnom interiéri; (ozn. v graf.č. 6, 7, 8)
  - c. prírodno-krajinárska úprava parku v hradnom areáli; (ozn. v graf.č. 9)
  - d. plošná a priestorová porastová štruktúra dvorov a záhrad; (ozn. v graf.č. 10)
  - e. pobrežná vegetácia potoka Štítnik (ozn. v graf.č. 11)

a. uličné aleje v líniových zelených pásoch (námestie, Ochtinská a Rožňavská ulica, Jelšavská a Teplická)

1. Zachovávať a obnovovať alejové výsadby a líniové zatravnené pásy v uličnom pôdoryse a nenahrádzať ich inými sadovníckymi formami.
2. Smerovať úpravy uličných interiérov k prezentácii a zjednoteniu istého typu vyvinutého uličného princípu prítomnosti zelene na celej ulici resp. na jej ucelenej časti.
3. Udržiavať uličné aleje v identických pozdĺžnych líniiach s možnosťou prispôsobenia a uvoľnenia rytmu výsadby jednotlivých stromov danostiam územia a architektúry.
4. Tvarovať koruny alejových stromov v uliciach kde sú historicky opodstatnené každoročným rezom a nenahrádzať ich novodobou variétnou skladbou.
5. Pri výsadbách v uličných stromoradiach používať pôvodné druhy líp (*Tilia cordata*, *Tilia platyphyllos*), ktoré sa budú tvarovať rezom na „hlavu“ a udržiavať v primeranej veľkosti vzhľadom k uličnému interiéri. Použitie šľachtených druhov a kultivarov s guľovitými korunami je nevhodné vzhľadom k ich krátkej životnosti.
6. V uliciach zachovať a obnoviť zaniknuté zatravnené plochy a pásy so stromoradiami.
7. Počítateľ pri obnove alejí s líniovými priepustnými pásmi ako s prirodzenou podnožou pre stromové jedince. Nespevňovať a nezhutňovať povrchy v okolí stromov.
8. Uplatňovať pri výmene stromov identické druhy drevín v zhode s pôvodnou druhou skladbou z doby ich založenia, v nevyhnutných prípadoch ich nahradiť drevinami habituálne podobnými.

9. Priebežne udržiavať jednotlivé alejové stromy bez kmeňového obrastu, udržiavať podchodnú výšku podkorunia alejových stromov a zabezpečiť dostatočné podmienky pre zdravý rozvoj jednotlivých drevín v uličných interiéroch.

b. malé sadovnícky upravené plochy v uličnom interiéri (úprava na sev. strane ev. a. v. kostola, úprava okolo pamätníka SNP, úprava pri rím. kat. kostole);

1. Rešpektovať pri obnove parkových dispozícií a malých sadovníckych úprav ako východiskový základ kompozičný princíp z doby ich založenia.
2. Pri čiastkových zásahoch prihliadať na skutočnosť, že ide o jeden kompozičný celok.
3. Vnášať do pôvodných kompozičných celkov zelene pri ich prispôsobovaní zmeneným užívateľským nárokom len novotvary v neutrálnom tvarosloví.
4. Pri adaptáciách malých parkových dispozícií a samostatných kompozičných celkov sprievodnej zelene vychádzať z poznania ich historického vývoja, sadovníckeho výskumu, porastovej inventarizácie a komplexného architektonického zhodnotenia.

c. prírodno-krajinárska úprava parku v hradnom areáli (Prírodno-krajinársky park v okolí hradu)

1. Zachovať a udržiavať pri úpravách areálu plošné a priestorové pomery porastovej štruktúry.
2. Pri obnove vždy vychádzať z poznania jeho historického vývoja, sadovníckeho výskumu, porastovej inventarizácie a komplexného architektonického zhodnotenia.
3. Zachovať a uplatňovať pri obnove kompozičný princíp z doby jeho založenia resp. modifikovať ho len v nevyhnutnom rozsahu.
4. Priznať výrazové prostriedky sadovníckych úprav areálu podľa doby jeho založenia.
5. Nevnášať prebytočnú porastovú hmotu do blízkosti stavebných konštrukcií architektonických objektov.
6. Pri obnove počítateľ s maximálnym rešpektovaním všetkých hodnotných drevín.
7. Neuplatňovať historizujúce prvky v novodobých častiach areálu a naopak nevnášať novodobé výrazové prostriedky do stabilizovaných historických kompozícií.

d. plošná a priestorová porastová štruktúra dvorov a záhrad;

1. Rešpektovať v dvoroch a záhradách voľné priame pokračovanie prechodových alebo prejazdových chodieb objektov.
2. Nenahrádzať plochy dvorov a záhrad zástavbou a udržiavať jej plošné a priestorové zastúpenie v urbanistickej štruktúre pamiatkového územia.
3. Vychádzať pri úprave dvorov a záhrad z historického vývoja a funkčno-účelového princípu uplatnenia zelene.
4. Predzáhradky a dvorové časti upravovať klasickou tradičnou formou - kombináciou trávnik, jednoduchého spevnenia komunikačných trás a pestovaním pôvodných pestovateľských foriem – kvetinové záhony trvaliek a letničiek, prípadne okrasných krov s voľným prirodzeným habitom. V záhradách nachádzajúcich sa v zadných častiach domov je vhodné pestovať ovocné stromy tradičných tvarov a odrôd. V úžitkovej časti záhrady môže byť podľa potreby vyhradené plocha pre pestovanie zeleniny.
5. Nevhodné sadovnícke úpravy sú skalky a im podobné sadovnícke formy - prísne tvary ihličnanov a listnáčov, nevhodné cudzokrajné druhy netypické pre dané prostredie.
6. Menej estetické stavby a oplotenia je možné prekryť popínavou zeleňou (brečtan, pavinič).

e. pobrežná vegetácia potoka Štítnik

1. Zachovať a neodstraňovať pobrežnú vegetáciu.
2. Udržiavať pobrežnú vegetáciu v dobrom zdravotno-biologickom stave, predovšetkým mechanickým odstraňovaním invázy druhov (pohankovec čínsky, javorovec jaseňolistý), poškodených a zdravotne nevyhovujúcich drevín. Chemická likvidácia invázy drevín nie vhodná, keďže sa porast nachádza v blízkosti vodného toku.

G.1. 8. Spolupráca na regenerácii pamiatkového územia

1. Na zachovanie, regeneráciu a prezentáciu PZ je potrebná komplexná spolupráca a súčinnosť orgánov štátnej správy, obecnej samosprávy a verejnej správy, legislatívne podchytená v pamiatkovom zákone a zákone o obciach a miestnej samospráve, a s inými odbornými organizáciami a občianskymi združeniami.
2. Základným predpokladom zachovania a regenerácie pamiatkového fondu na území PZ je spolupráca vlastníkov NKP a ostatných subjektov v pamiatkovom území – fyzických, resp. právnických osôb s príslušnými štátnymi orgánmi, organizáciami a samosprávou.
3. Úlohy Krajského pamiatkového úradu Košice pri zabezpečovaní ochrany a regenerácie PZ určuje Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov. Krajský pamiatkový úrad je podľa § 11 ods. 2 v prvom stupni vecne príslušným správnym orgánom, ktorý rozhoduje o právach a povinnostiach právnických osôb a fyzických osôb na úseku ochrany pamiatkového fondu, archeologických nálezov a archeologických nálezísk.

Ako prvostupňový orgán štátnej správy krajský pamiatkový úrad ďalej:

- vykonáva štátny dohľad nad stavom, využívaním a zabezpečením ochrany pamiatkového fondu, archeologických nálezov a archeologických nálezísk;
- vypracúva a vydáva zásady ochrany pamiatkového územia, vypracúva podklady súvisiace s obstarávaním územnoplánovacej dokumentácie pre príslušné orgány štátnej správy a územnej samosprávy, spolupracuje s nimi v procese spracovania prípravnej, projektovej a reštaurátorskej dokumentácie na záchranu, obnovu a využitie kultúrnych pamiatok, pamiatkových území a archeologických nálezov a archeologických nálezísk;
- usmerňuje činnosti právnických osôb a fyzických osôb pri záchrane, obnove a využívaní pamiatkového fondu, archeologických nálezov a archeologických nálezísk a poskytuje im odbornú a metodickú pomoc
- vydáva rozhodnutia a záväzné stanoviská vlastníkovi stavby, ktorý má zámer realizovať stavbu, jej zmenu, stavebné úpravy alebo údržbu na objekte, ktorý sa nachádza v pamiatkovom území alebo je vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku;
- v rozhodnutí alebo záväznom stanovisku KPÚ uvedie, či je navrhovaný zámer z hľadiska záujmov pamiatkovej ochrany prípustný a určí podmienky, za ktorých je možné tieto práce pripravovať a vykonávať; toto rozhodnutie alebo záväzné stanovisko slúži ako podklad pre rozhodovanie stavebného úradu;
- spolupracuje pri zabezpečovaní osobitnej ochrany kultúrnej pamiatky s orgánmi štátnej správy a orgánmi územnej samosprávy v období krízovej situácie alebo mimoriadnej situácie pri príprave opatrení na uvedené situácie;
- zabezpečuje v období krízovej situácie, alebo mimoriadnej situácie dočasnú odbornú úschovu hnutelných kultúrnych pamiatok;
- poskytuje obci metodickú a odbornú pomoc pri evidovaní miestnych pamätihodností;
- dohliada na dodržiavanie pamiatkového zákona a prijíma opatrenia na odstránenie nedostatkov pri ochrane pamiatkového fondu, archeologických nálezov

a archeologických nálezísk;

- ukladá pokuty podľa § 42 a 43 pamiatkového zákona.

4. Úlohy a spoluprácu samosprávneho kraja a obce so štátnymi orgánmi pri zabezpečení podmienok na zachovanie, ochranu, obnovu a využívanie pamiatkového fondu určuje vo svojich ustanoveniach pamiatkový zákon.

Samosprávny kraj podľa § 13 pamiatkového zákona utvára vo svojom územnom obvode podmienky na ochranu pamiatkového fondu, vyjadruje sa o návrhoch na vyhlásenie a zrušenie pamiatkových území a spolupracuje s orgánmi štátnej správy na ochranu pamiatkového fondu pri záchrane, obnove a využívaní kultúrnych pamiatok a pamiatkových území.

Podľa § 14, ods. 1. pamiatkového zákona obec utvára všetky podmienky potrebné na zachovanie, ochranu, obnovu a využívanie pamiatkového fondu na území obce. Podľa § 14, ods. 2 pamiatkového zákona obec:

- a. dbá, aby vlastníci kultúrnych pamiatok konali v súlade s týmto zákonom;
- b. koordinuje budovanie technickej infraštruktúry sídel s pamiatkovým územím;
- c. spolupôsobí pri zabezpečovaní úprav uličného interiéru a uličného parteru, drobnej architektúry, historickej zelene, verejného osvetlenia a reklamných zariadení tak, aby boli v súlade so zámermi na zachovanie a uplatnenie hodnôt pamiatkového územia;
- d. podporuje iniciatívy občanov a občianskych združení pri ochrane pamiatkového fondu;
- e. na základe výpisov z ústredného zoznamu vedie evidenciu pamiatkového fondu na území obce.

Obec môže, podľa § 14, ods. 3 pamiatkového zákona, utvárať zdroje na príspevky vlastníkom na záchranu a obnovu kultúrnych pamiatok nachádzajúcich sa na území obce.

Podľa § 14, ods. 4 pamiatkového zákona obec môže rozhodnúť o vytvorení a odbornom vedení evidencie pamätihodností obce. Do evidencie pamätihodností obce možno zaradiť okrem hnutelných vecí a nehnuteľných vecí aj kombinované diela prírody a človeka, historické historické udalosti, názvy ulíc, zemepisné a katastrálne názvy, ktoré sa viažu k histórii a osobnostiam obce. Zoznam evidovaných pamätihodností obce predloží obec na odborné a dokumentačné účely krajskému pamiatkovému úradu; ak ide o nehnuteľné veci, predloží zoznam aj stavebnému úradu.

G.2. ZÁVER

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej zóny Rožňava boli spracované na základe Usmernenia Pamiatkového úradu SR k spracovaniu dokumentácie „Urbanisticko-historický výskum“ transformovaného na dlhodobu uplatňovaný a zaužívaný osobitný prístup orgánu ochrany pamiatkového fondu v PZ Štítnik.

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej zóny Štítnik sú podľa § 29 pamiatkového zákona súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je predpokladom na spracovanie územnoplánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu.

Zásady ochrany pamiatkovej zóny sú odborným dokumentom na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia, ktorými orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkmi nehnuteľností zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, skupín stavieb a urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie územia.

KRAJSKÝ PAMIATKOVÝ ÚRAD KOŠICE
Hlavná 25, 040 01 Košice

ZÁSADY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA PAMIATKOVÁ ZÓNA ŠTÍTNIK

ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA

1. Tieto zásady sú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia podľa odseku 1 § 29 Zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon“) a podľa odseku 2 § 29 zákona sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu a nadobúdajú účinnosť dňa ..... 2016.

2. Zásady v časti G obsahujú požiadavky na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, prvkov interiéru a uličného parteru, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, archeologických nálezísk a ďalších kultúrnych hodnôt pamiatkového územia, podľa odseku 3 § 29 zákona.

Ing. Kristína Markušová

riaditeľka

Krajský pamiatkový úrad Košice